МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
Факультет економіки і підприємництва
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Допущено до захисту
«_____»_____2024 р.
Зав. кафедри, д.е.н., професор
Прокопчук О.Т.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ КРЕДИТНИХ КООПЕРАТИВІВ В УКРАЇНІ

Виконав - магістрант 2 курсу, групи 21мф
освітньої програми «Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа страхування та фондовий ринок
Гурзан Владислав Ілліч
Науковий керівник – к.е.н.
Бечко Петро Кузьмич

Умань 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ КРЕДИТНИХ КООПЕРАТИВІВ	6
1.1. Огляд літературних джерел щодо фінансування сільських кредитних кооперативів	6
1.2.Нормативно – правове забезпечення функціонування сільських кредитних кооперативів	18
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКИХ КРЕДИТНИХ КООПЕРАТИВІВ	22
2.1.Критерії оптимізації структури джерел фінансування, їх взаємозв'язок із фінансовою політикою кооперативів	22
2.2. Тенденції та закономірності формування джерел фінансування у сільських кредитних кооперативах	28
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОЇ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ	35
3.1.Зарубіжний досвід функціонування сільських кредитних кооперативів	35
3.2. Механізм реалізації сільськими кредитними кооперативами міжнародних форфейтингових угод	43
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	54

Реферат

на кваліфікаційну роботу магістра «Джерела фінансування сільських кредитних кооперативів в Україні» магістра факультету економіки та підприємництва Уманського національного університету садівництва (спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», освітній рівень «магістр»)

Гурзана Владислава Ілліча

У фінансово-кредитній системі сільських територій дедалі значнішу роль відіграють різні види кредитних споживчих кооперативів. За майже двадцятирічний період з моменту свого відродження в сучасній національній економіці сільська кредитна кооперація пройшла складний шлях становлення, органічно вписавшись у фінансово-кредитну систему аграрного бізнесу, зайняла власну нішу мікрокредитування малих форм господарювання та населення і, по суті, доповнила банківську інфраструктуру, для якої даний сектор залишається малопривабливим. Еволюціонуючи, кредитна кооперація поступово набуває рис відкритої системи, як наслідок, на її діяльність, особливо в умовах глобальної фінансової нестабільності, проектується багато ризиків, властивих іншим кредитно-фінансовим посередникам. Внаслідок цього, в даній роботі, яка складається з трьох розділів, використано теоретичний матеріал із сучасних навчальних посібників, наукових статей та інших праць провідних науковців з питань «Джерел фінансування сільських кредитних кооперативів в Україні» Загальний осяг тексту роботи складає 56 друкованих аркушів. Робота містить 5 рисунків, 8 таблиць. Кількість використаних джерел становить 30 найменування наукових праць, електронних джерел та Інтернет-ресурсів.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні специфіки джерел фінансування, що акумулюються сільськими кредитними кооперативами, та ідентифікації практичного інструментарію оптимізації їх структури. Поставлена мета окреслює вирішення наступних завдань дослідження: дослідити методологічні підходи щодо класифікації та систематизувати джерела фінансування сільських кредитних кооперативів, визначити їх зміст та основні характеристики; обґрунтувати критерії оптимізації структури джерел фінансування за типами фінансової політики кооперативів; проаналізувати особливості формування джерел фінансування у сільських кредитних кооперативах;

Об’єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є сільські кредитні кооперативи різних організаційно-правових форм, стан, закономірності, тенденції та форми розвитку їхньої фінансової діяльності.

Предметом дослідження Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають у процесі формування джерел фінансування сільських кредитних кооперативів та методи оптимізації їхньої структури.

Методи дослідження. Методичною основою дослідження послужили наукові гіпотези та концепції, представлені у дослідженнях вітчизняних зарубіжних учених-економістів з проблем оптимізації структури капіталу, джерел фінансування та фінансової політики сільських кредитних кооперативів. У дослідженні використані законодавчі та нормативні акти, постанови Уряду України, Мінфіну України, Міністерства сільського господарства, що визначають питання розвитку кредитної кооперації. В рамках загального системного підходу використано інструментарій історико-монографічного, статистичного, порівняльного, структурного та функціонального методів аналізу, прийоми експертного прогнозування.

Анотація

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню теоретичних, методичних та практичних проблем перспективи розвитку джерел фінансування сільських кредитних кооперативів в Україні і тенденції їх розвитку і розроблені теоретичні заходи щодо їх вдосконалення.

Ключові слова: кредитні кооперативи, джерела фінансування , форфейтер, цінні папери, комерційний банк, комерційні банки, інвестори.

Abstract

The qualification work is devoted to the study of theoretical, methodological and practical problems of the perspective of the development of sources of financing of rural credit cooperatives in Ukraine and the trends of their development, and developed theoretical measures for their improvement.

Keywords: credit cooperatives, sources of financing, forfeiture, securities, commercial bank, commercial banks, investors.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У фінансово-кредитній системі сільських територій дедалі значнішу роль відіграють різні види кредитних споживчих кооперативів. За майже двадцятирічний період з моменту свого відродження в сучасній національній економіці сільська кредитна кооперація пройшла складний шлях становлення, органічно вписавшись у фінансово-кредитну систему аграрного бізнесу, зайняла власну нішу мікрокредитування малих форм господарювання та населення і, по суті, доповнила банківську інфраструктуру, для якої даний сектор залишається малопривабливим. Еволюціонуючи, кредитна кооперація поступово набуває рис відкритої системи, як наслідок, на її діяльність, особливо в умовах глобальної фінансової нестабільності, проектується багато ризиків, властивих іншим кредитно-фінансовим посередникам.

Фінансові труднощі кооперативів багато в чому зумовлюються прорахунками у фінансовій політиці, пріоритетним елементом якої є оптимізація структури джерел фінансування, що визначає не лише операційну динаміку, а й базові параметри фінансового стану, зокрема його стійкість. Проблема оптимізації структури джерел фінансування кредитних кооперативів, що залучаються, має різні варіанти рішення як на різних стадіях їх розвитку, так і в залежності від зовнішніх і внутрішніх чинників, що визначають дохідність, ризики, попит і пропозицію на ринку капіталу. При цьому критерії та інструменти оптимізації структури капіталу достатньо розроблені в теорії і практиці фінансового менеджменту, але переважно для акціонерних товариств та практично не застосовні до кредитних кооперативів. Виникає необхідність адаптації та вдосконалення методів та інструментів формування джерел фінансування сільських кредитних кооперативів, що сприятимуть створенню прикладних механізмів оптимізації їхньої структури відповідно до пріоритетів фінансової політики, що й зумовило актуальність теми дослідження.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні специфіки джерел фінансування, що акумулюються сільськими кредитними

кооперативами, та ідентифікації практичного інструментарію оптимізації їх структури. Поставлена мета окреслює вирішення наступних завдань дослідження:

- дослідити методологічні підходи щодо класифікації та систематизувати джерела фінансування сільських кредитних кооперативів, визначити їх зміст та основні характеристики;

- обґрунтувати критерії оптимізації структури джерел фінансування за типами фінансової політики кооперативів;

- проаналізувати особливості формування джерел фінансування у сільських кредитних кооперативах;

Об'єктом дослідження є сільські кредитні кооперативи різних організаційно-правових форм, стан, закономірності, тенденції та форми розвитку їхньої фінансової діяльності.

Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають у процесі формування джерел фінансування сільських кредитних кооперативів та методи оптимізації їхньої структури.

Методика дослідження. Методичною основою дослідження послужили наукові гіпотези та концепції, представлені у дослідженнях вітчизняних зарубіжних учених-економістів з проблем оптимізації структури капіталу, джерел фінансування та фінансової політики сільських кредитних кооперативів. У дослідженні використані законодавчі та нормативні акти, постанови Уряду України, Мінфіну України, Міністерства сільського господарства, що визначають питання розвитку кредитної кооперації. В рамках загального системного підходу використано інструментарій історико-монографічного, статистичного, порівняльного, структурного та функціонального методів аналізу, прийоми експертного прогнозування.

РОЗДІЛ 1. ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ КРЕДИТНИХ КООПЕРАТИВІВ

1.1. Огляд літературних джерел щодо фінансування сільських кредитних кооперативів

Вітчизняні суб'єкти господарювання аграрного бізнесу у воєнний період особливо потребують варіабельності фінансування і кредитування виробничого процесу з метою його безперебійності функціонування. За сучасних умов фінансування виробничої діяльності може бути здійснено за рахунок кількох джерел, які принципово різняться за способами та сутністю їх мобілізації, що актуалізує проблеми контролю за їх складом , співвідношенням та умовами їх призначення і використання.. Зумовлено це тим, що структура джерел фінансування кредитних кооперативів в своєму арсеналі має багато важелів господарювання, такі як рівень економічної рентабельності, фінансової стійкості та платоспроможності, ризиків, стабільність фінансового забезпечення розвитку та, зрештою, ефективність усієї господарської діяльності. Від того, наскільки оптимально співвідношення власного та позичкового капіталу багато в чому залежить фінансове становище кредитних кооперативів.

Розробка теоретико-методологічних аспектів формування структури джерел фінансування діяльності сільських кредитних кооперативів потребує дослідження різного роду способів фінансування їх діяльності виявлення обмежень, що виникають при залученні коштів із різних джерел [1]. Процес фінансування діяльності сільських кредитних кооперативів пов'язаний з пошуком різних джерел фінансування.

Капітал є ключовим джерелом фінансування сільських кредитних кооперативів у ринковій економіці, і поділяється на державний та пайовий. У межах цього дослідження капітал розглядається з позиції джерела фінансування діяльності сільського кредитного кооперативу, оскільки саме капітал характеризує його фінансові ресурси.

За результатами дослідження О.І. Гриценка з позиції відтворювального підходу пріоритетними є «грошові доходи, надходження і накопичення, що перебувають в розпорядженні сільського кредитного кооперативу та держави, призначених для здійснення витрат за простим і розширеним відтворенням, виконання зобов'язань перед фінансово-кредитною системою». [2].

Фінансові ресурси трансформуються в діловий колообіг сільського кредитного кооперативу через відповідні джерела, які можуть бути розглянуті як сукупність інструментів, що використовуються для залучення фінансових ресурсів, і як сукупність способів його фінансового забезпечення діяльності .

Матеріальною основою всіх акумульованих фінансових ресурсів є кошти, але кожне джерело фінансування має певні особливості та по-різному впливає на поточне та майбутнє становище сільського кредитного кооперативу. Тому важливо, щоб сільський кредитний кооператив здійснював усвідомлену фінансову політику при обґрунтуванні структури джерел фінансування, здатного оцінювати наслідки політики, що реалізується[3].

Джерела фінансування сільського кредитного кооперативу , відображені у пасиві балансу ідентифікують осіб прямо чи опосередковано, які надали свої кошти та яким, ці кошти певною мірою будуть відшкодовані. У загальному вигляді (відповідно до балансової моделі) джерела фінансування економічних суб'єктів можуть бути класифіковані наступним чином (рис. 1).

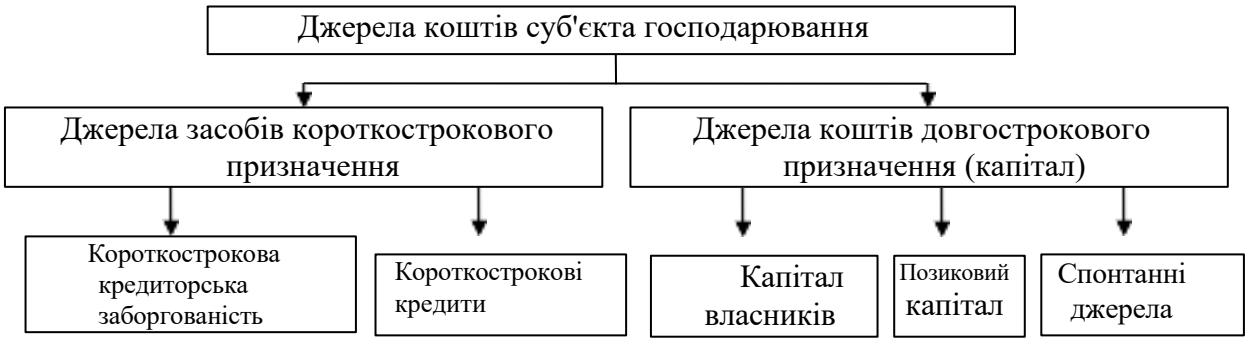

Рис.1.1.Структура джерел фінансування діяльності суб'єкта господарювання.

Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених формуванню фінансових ресурсів та джерелам фінансування сільських кредитних

кооперативів на сьогоднішній день багато питань, пов'язаних з класифікацією джерел фінансування, визначенням та практичним застосуванням критеріїв оптимізації структури джерел, що залучаються, не отримали достатнього теоретичного та практичного висвітлення.

Той факт, що фінансову основу діяльності сільського кредитного кооперативу становлять різні за характером джерела, актуалізує теоретичну значущість формування науково обґрунтованої та практично застосовної класифікації, що дає уявлення:

- про сутнісні відмінності, характеристики та особливості джерел різного роду та виду, що використовуються кредитними кооперативами для фінансування діяльності;
- про рівні спів підпорядкування між видами і підвидами джерел, що виокремлюються за різними критеріями та ознаками, з позицій прикладного фінансового менеджменту;
- про значущість окремих джерел з позиції їхнього впливу на фінансову стійкість та ризики при формуванні оптимальної структури джерел фінансування діяльності сільських кредитних кооперативів [4].

Розглядаючи існуючі підходи до класифікації джерел фінансування сільських кредитних кооперативів, представлені у дослідженнях сучасних авторів, слід зазначити відсутність єдності у тому трактуваннях і характеристиках. Зокрема О.Г. Булуй розглядає структуру «фінансових ресурсів кредитних кооперативів», у якій виокремлює ресурси: утворювані з допомогою власних коштів – прибуток від основної діяльності, пайові та інші внески членів кооперативу, цільові пасиви, стійкі пасиви; мобілізовані на фінансовому ринку - кредит, доходи по операціях з іноземними валютами та дорогоцінними металами; що надходять у порядку перерозподілу – страхові відшкодування, фінансові ресурси, що формуються на пайових засадах, бюджетні субсидії[5].

Застосування сутності «фінансові ресурси» відповідно до джерел фінансування діяльності сільських кредитних кооперативів відповідає сутності

цієї категорії, в той же час ,класифікація та принципи її побудови не позбавлені окремих недоліків зокрема : з урахуванням некомерційного статусу кооперативів некоректно згадування прибуток, а доходи; сутність таких джерел як «стійкі пасиви» та «фінансові ресурси, що формуються на пайових» засадах», без чого утруднено розуміння їх смислового змісту та прикладної значущості; правомірність виокремлення доходів за операціями з іноземними валютами та дорогоцінними металами відповідно до чинного законодавства ці операції є банківськими з усіма правовими наслідками, що з цього випливають; класифікація не відображає ощадні внески пайовиків, як складову основу фінансових ресурсів кредитних сільських кооперативів; не пояснюються критерії та принципи, покладені в основу цієї класифікації[6].

За результатами дослідження О.О. Олійника джерела формування фінансових ресурсів сільського кредитного кооперативу розмежовуються на власні і позикові. На думку зазначеного автора, кошти кооперативів формуються за рахунок: - пайових внесків членів кооперативу; доходів від власної діяльності; доходів від розміщення власних коштів у банках;

доходів від продажу цінних паперів кооперативу. Позикові кошти формуються за рахунок кредитів комерційних та державних установ, а також депозитних вкладів різних юридичних та фізичних осіб [7].Серед недоліків розглянутої класифікації варто вказати на неправомірність виокремлення такої статті доходів як «доходи від продажу цінних паперів кооперативу», оскільки можливості здійснення подібних операцій на сьогоднішній день не передбачені чинним законодавством крім того, викликає сумнів їхня економічна доцільність для первинних кооперативів надалі. У контексті використовуваного понятійного апарату не можна погодитися із застосуванням сутності «депозитні вклади», які характерні для банківської діяльності, оскільки сільські кредитні кооперативи формально мають право залучати ощадні внески (еквівалентні, по суті, вклади, але не названі у законодавстві безпосередньо вкладами). Багатокритеріальну класифікацію фінансових джерел діяльності сільськогосподарського кредитного споживчого кооперативу представлено в

дослідженнях К.М. Андрушой. Даний автор виокремлює чотири класифікаційні ознаки відповідно до яких систематизує окремі джерела на групи: за належністю кооперативу: внутрішні; зовнішні. За належністю кооперативної системи: позасистемні; внутрішньо системні. По оплаті використання: платні; умовно-платні; безкоштовні. Відносно права власності: власні;позикові [8]. Внутрішні і зовнішні джерела сільського кредитного кооперативу наведені на (рис.2).

Рис. 1.2. Класифікація власних і зовнішніх джерел фінансування діяльності сільського кредитного кооперативу

Внутрішні джерела формуються за рахунок коштів пайовиків та результатів діяльності кооперативу. До джерел, створених за рахунок коштів пайовиків, автор відносить: обов'язкові пайові, додаткові пайові, вступні членські внески, ощадні та інші внески членів кооперативу. Джерела кооперативу, створені внаслідок його діяльності, представлені у класифікації цільовими та страховими внесками позичальників, а також отриманим у результаті діяльності сільського кредитного кооперативу прибутком [9].

Зовнішні джерела формуються поза кооперативом і надходять у його розпорядження на різних підставах. До таких джерел відносять: фінансування з бюджету регіону в рамках програми підтримки кредитного кооперативного руху; грошові потоки за грантами різних (у тому числі недержавних) фондів; доходи від розміщення коштів на банківських депозитах, доходи від розміщення коштів у кооперативі другого рівня; позики, отримані від різних фондів та від кредитного кооперативу другого рівня; банківські кредити. Внутрішньо системні джерела представлені групою джерел, які є внутрішніми для окремого кооперативу (обов'язкові та додаткові пайові, вступні, членські, ощадні та інші внески членів кооперативу), а також джерелами, що є зовнішніми для окремого кооперативу, але внутрішніми для системи кредитної кооперації (доходи від розміщення коштів у кооперативі другого рівня, позики, отримані з інших кредитних кооперативів і зажадав від державних установ кредитної кооперації).

До залучених коштів у системі сільськогосподарської кредитної кооперації в класифікації віднесено ощадні внески пайовиків, які є «особливою формою внесків, які є власністю пайовиків і передаються в кооператив на принципах довірчого управління». До позикового капіталу віднесено кредити та позики установ не пайовиків структур, Фонду розвитку сільської кредитної кооперації, Міжкооперативні та інші запозичення

Таким чином, узагальнюючи підходи різних авторів до систематизації джерел фінансування сільських кредитних кооперативів, варто виокремити низку аспектів, які не знайшли в них відображення і без яких подібні

класифікації не будуть завершені: у розглянутих класифікаціях не розглядаються такі критерії, як тривалість періоду, на який залучаються джерела фінансування, та ступінь ризику використання без чого важко оцінити їх вплив на фінансову стійкість кооперативу. Практично не розглядається двоїста природа ощадних внесків у кредитній кооперації, які з урахуванням їх внесення фактичними власниками кооперативу (тобто пайовиками) є особливими зобов'язаннями. Не завжди можливо простежити взаємозв'язки та рівні підпорядкованості між різними групами, підгрупами та видами джерел фінансування діяльності сільських кредитних кооперативів.

Результат проведеного дослідження дають підстави згрупувати класифікацію джерел фінансування діяльності сільського кредитного кооперативу з можливими критеріями (основними ознаками) такої класифікації (табл. 1).

Таблиця 1.1

Основні ознаки класифікації джерел фінансування сільського кредитного кооперативу

Ознака класифікації	Класифікаційні групи
1. За титулом власності	- Власні джерела - Позикові джерела
2. За групами джерел, що залучаються по відношенню до кооперативу	- Внутрішні джерела - Зовнішні джерела
3. За тимчасовим періодом залучення джерел фінансування	- Джерела коштів довгострокового призначення (перманентний капітал) - Джерела засобів короткострокового призначення
4. За групами джерел, що залучаються по відношенню до кооперативної системи	- Внутрішньо системні джерела - Позасистемні джерела
5. За ступенем ризику використання	- Високо пошукові джерела - Джерела з прийнятним рівнем ризику - Безризикові джерела
6. За вартістю залучення	- За вартістю, що фіксується кредитором - за вартістю фіксованої кооперативом - за нефіксованою вартістю - Умовно безкоштовні
7. За характером розміщення	- Для розміщення у позики - Для розміщення в резерви та фінансові вкладення - Для розміщення в основні засоби - Для покриття операційних витрат - Тимчасово вільні кошти

При цьому визначальною вимогою до класифікації є її несуперечність загальним підходам до структурування джерел фінансування та по можливості розвиток та доповнення чинних класифікацій ключових джерел фінансування у сільській кредитній кооперації. За рівнем ризику використання джерела фінансування діяльності сільського кредитного кооперативу з певною часткою умовності можуть бути поділені на Безризикові, джерела з прийнятним рівнем ризику та високо ризикові. До безризикових можна віднести всі внески пайовиків, за винятком ощадних, бюджетні субвенції та гранти. Функціональна сфера діяльності сільського кредитного кооперативу на практиці локалізована операціями з обмеженим або мінімальним ризиком – наданням позик пайовикам, вкладенням у банківські депозити та державні цінні папери. Вилучення доходів з даних активів, що не розглядаються як високо ризикові, проте, пов'язане з певним, але оцінюваним як прийнятний ризик. До джерел із прийнятним рівнем ризику ми віднесли також ощадні внески пайовиків, оскільки є зобов'язаннями особливого роду, внутрішніми для кредитного кооперативу[9].

З огляду на це, всі зовнішні зобов'язання можуть розглядатися як високо ризикові, оскільки вони збільшують плече фінансового левериджу, рівень якого у свою чергу безпосередньо корелює з рівнем фінансових ризиків. За вартістю залучення всі джерела фінансування діяльності сільського кредитного кооперативу розмежовані на джерела за вартістю фіксованої кредитором, вартістю фіксованої кооперативом, з нефіксованою вартістю і умовно безкоштовні. Джерела за вартістю фіксованої кредитором представлені внутрішньо системними та позасистемними зобов'язаннями (за винятком кредиторської заборгованості). Джерела за вартістю кооперативу, що фіксується, представлені ощадними внесками. Джерела з нефіксованою вартістю характеризуються нестабільним рівнем витрат, пов'язаних з їх залученням, який може змінюватись в залежності від ринкової кон'юнктури, поточної ситуації в кооперативі або інших чинників. До них можуть бути віднесені відсоткові та інші доходи кооперативу, оскільки витрати на їх

генерацію зумовлюються не лише прогнозованими, а й непрогнозованими (спонтанними, форс-мажорними, суб'єктивними та іншими) обставинами, а також додаткові пайові внески, у зв'язку з тим, що за рішенням загальних зборів за ними можуть здійснюватися пайові виплати. Інші джерела можуть розглядатися як умовно безкоштовні, тому що їх залучення не пов'язане з прямими фінансовими витратами.

За характером розміщення виокремлюють джерела залучені для подальшого розміщення в позики (тобто формування фонду фінансової взаємодопомоги), в резерви і фінансові вкладення, основні засоби, покриття операційних витрат і тимчасово вільні кошти. Обов'язкові пайові внески вносяться пайовиками при вступі до кооперативу і, по суті, дають право голосу та право участі у діяльності кооперативу. Обов'язковий пайовий внесок може вноситися як у грошовій, так і у натуральній формі. У разі внесення у натуральній формі (але не більше 50% від загального обсягу обов'язкового пайового внеску) його грошова оцінка проводиться правлінням та затверджується загальними зборами кооперативу.

Додатковий пайовий внесок вноситься за бажанням члена кооперативу лише у грошовій формі понад обов'язковий пай. При виході пайовика з кооперативу та додаткові пайові внески підлягають поверненню. Пропорційно внесеним додатковим внескам за рішенням загальних зборів можуть здійснюватися пайові виплати, що є частиною отриманих доходів звітного періоду. У сукупності обов'язкові та додаткові пайові внески формують пайовий фонд кооперативу, який з певною часткою умовності можна розглядати як аналог статутного капіталу комерційних установ, тому кошти пайовиків, акумульовані в ньому, є джерелом покриття довгострокових вкладень і розміщуються в основні засоби і довгострокові позики. Вступні внески сплачуються пайовиками при вступі до кооперативу і призначені для покриття статутних витрат кооперативу, їх розмір визначається загальними зборами пайовиків і може періодично переглядатися. Членські внески можуть встановлюватися загальними зборами кооперативу як щорічне внесення коштів

у розвиток чи функціонування кооперативу. Ці внески, як і вступні також є безповоротними і практично переважно використовуються для покриття операційних витрат.

Цільові внески пайовиків зазвичай мають довгостроковий характер, залучаючись за рішенням загальних зборів на безповоротній основі для реалізації цільових програм розвитку матеріально-технічної бази кооперативу, рідше – для фінансування його поточної діяльності. Розмір цільових внесків визначається рішенням загальних зборів для формування кошторису витрат наступного звітний період [10]. Інші внески пайовиків також можуть бути встановлені загальними зборами кооперативу для виконання запланованої цільової програми. Умови виплати доходів за такими внесками, їх повернення та інші умови встановлюються загальними зборами пайовиків.

Кредитний споживчий кооператив за даними дослідження О.Г. Бабенко формально є безприбутковою організацією. Кредитні кооперативи утворюються для кредитування та заощадження коштів членів даних кооперативів на безприбутковій основі[10]. Водночас у процесі функціонування кооперативу чистий дохід таки генерується, просто його отримання не є головною метою діяльності. Дохідність операцій у кредитному кооперативі має відповідати мінімально необхідному рівню, достатньому для самофінансування діяльності та формування резервного капіталу, що гарантують фінансову стійкість кооперативу та мінімізацію кредитних ризиків для пайовиків-вкладників. Подальше збільшення норми прибутковості як свідчать дослідження П.А. Козинець суперечитиме кооперативним принципам, оскільки головною метою створення кооперативу є забезпечення пайовиків доступними та дешевими кредитними ресурсами [11]. Підвищення норми дохідності понад мінімально необхідною нормою є припустимою мірою лише задля фінансування цільових програм розвитку кооперативу у вирішенні загальних зборів. Власний капітал, що формується з фінансових результатів діяльності кооперативу, утворюється з частини цільових компенсаційних надходжень за виданими позиками, що залишилися після сплати цільових компенсаційних

виплат за залученими джерелами (тобто отриманими відсотковими доходами або так званою маржою), спрямовується на створення резервного капіталу.

Кредитний кооператив за даними дослідження К.С. Салиги може резервувати частину коштів поза системою кредитної кооперації, зокрема, страховий капітал кооперативу розміщується в державні та муніципальні цінні папери або на банківські депозити, тому додатково утворюються доходи від розміщення коштів на банківському депозиті або державні цінні папери[12]. Крім того, кошти страхового фонду кооперативу можуть розміщуватись у кооперативах другого рівня (міжрайонних, регіональних, міжрегіональних кооперативах чи асоціаціях), які також виплачують компенсацію за використання розміщених коштів. Як правило, фонди та резерви, що формуються за рахунок перелічених джерел (за винятком цільового фінансування соціального характеру) мають довгостроковий та цільовий характер.

Власний капітал, що формується із зовнішніх джерел на безоплатній основі, за даними дослідження І.А. Бланка у сільській кредитній кооперації представлений бюджетним та грантовим фінансуванням. У низці регіонів місцева влада надає фінансову підтримку розвитку кредитних кооперативів, виділяючи окремим кооперативам фінансування з бюджету регіону в рамках програми підтримки кредитно-кооперативного руху на безоплатній та безповоротній основі. Відповідно банку виділялося додаткове бюджетне фінансування для вирішення завдання підвищення ступеня капіталізації новостворених кооперативів шляхом внесення обов'язкового та додаткового пайового внеску з наступним спрямуванням внесених банком коштів на кредитування членів цих кредитних кооперативів[13].

З урахуванням принципу обмеженості активно-пасивних позикових операцій кооперативу його пайовиками варто відокремити зобов'язання, що залучаються з внутрішніх джерел.

Ощадні внески можуть бути терміновими, із зобов'язанням їх повернення у визначений строк, або безстроковими, якщо не обумовлено термін їх

повернення, і пайовик у будь-який час може їх повністю або частково вилучити. Компенсаційні виплати (дохід) за ощадною позикою виплачується у грошовій формі у формі відсотка, при цьому величина та умови виплати відсоткового доходу визначаються правлінням кооперативу. Як наслідок, у разі потреби менеджмент кооперативу має більше можливостей для пролонгації ощадного внеску порівняно, наприклад, із банківським кредитом. Крім того, базова ідея, закладена в кредитній кооперації, полягає в організації взаємного кредитування пайовиків за рахунок коштів, акумульованих із заощаджень цих пайовиків. У сукупності все сказане дає можливість вважати ощадні внески менш ризикованим, більш стійким та еластичним джерелом фінансування порівняно із зовнішніми кредитами та позиками.

Страхові внески позичальників, як стверджує Є.Ф.Сисиєва є різновидом цільових внесків і є додатковими внесками, що сплачуються позичальником при отриманні позики на умовах повернення після погашення кредитних зобов'язань. Вони встановлюються для мінімізації кредитних ризиків, їх розмір зазвичай визначається у відсотках від суми позики, що видається, і затверджується загальними зборами сільського кредитного кооперативу. Призначення страхового внеску – гарантувати повернення заощаджень пайовикам, тому ці кошти розміщують на банківських депозитах або в кооперативах другого рівня[14].

Відповідно до чинного законодавства можливість запозичень із зовнішніх по відношенню до кооперативу джерел реалізується за допомогою залученням кредитів та позик від установ- не пайовиків – комерційних банків. Оскільки обсяги наданих коштів, як правило, незначні, то при їх розподілі пріоритет мають лише деякі кооперативи, які відповідають певним вимогам (наприклад, знову організовані). Перелічені джерела запозичень додатково можуть бути згруповані за ознакою належності кредиторів до кооперативної системи на внутрішньо системні та позасистемні. Міжкооперативні позики та позики кооперативних структур вищого рівня, що розглядаються як внутрішньо системні джерела фінансування, у міру розвитку кооперативної системи

повинні поступово витісняти з колообіг банківських та інших кредитів, як більш дорогі та ризиковані джерела фінансування. Інша кредиторська заборгованість у сільських кредитних кооперативах має, як правило, спонтанний характер і може бути представлена поточною заборгованістю з оплати праці працівників виконавчої дирекції, за розрахунками з бюджетом та позабюджетними фондами з податків та зборів, за розрахунками за послуги ЖКГ та іншими аналогічними зобов'язаннями.

1.2.Нормативно – правове забезпечення функціонування сільських кредитних кооперативів

Відповідно до Концепції розвитку системи кредитної кооперації за № 321-р від 7 червня 2006 р. передбачені основні напрями законодавчого забезпечення кредитної політики щодо кредитування суб'єктів господарювання аграрного бізнесу. В концепції передбачені пріоритетні напрями процесу кредитування аграріїв які зводяться до регламентації господарюючих суб'єктів, інструментів, напрямів кредитної політики, здатної убезпечити доступ сільськогосподарських товаровиробників до кредитних ресурсів як на макроекономічному, так і мікроекономічному рівнях, забезпечення принципів кредитування на основі методологічного забезпечення кредитних операцій, за умови їх достовірного регулювання при достатній матеріальній базі, яка сприяє мінімізації кредитних ризиків. З огляду на це, вищеперераховані принципи в своїй основі передбачають як самостійність кредитної кооперативної діяльності, так і захист прав та інтересів всіх членів кредитного кооперативу щодо кооперативної власності. За сучасних умов правовідносини сільських кредитних кооперативів регулюються нормативно – правовими законодавчими актами , які можна наглядно проілюструвати в (табл.1). Пріоритетними напрямами нормативно – правового забезпечення функціонування сільських кредитних кооперативів є те, що вони засновані на загальних нормах, які належать до інституції кредитної угоди, регламентуючи

при цьому принципи кредитування , передбачених Законом України «Про Національний банк України».

Таблиця 1.2

Законодавча база України , що регулює сільські кредитні кооперативи

Закони, що регулюють окремі види кредитної діяльності	Закони, Укази Президента України щодо фінансових інституцій
Закон України «Про страхування» від 22 листопада 2023 року N 3498-IX	Закон України «Про Національний банк України» Відомості Верховної Ради України , 1999, № 29, ст.238)
Закон «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» N 475/96-ВР від 30.10.96, ВВР, 1996, N 51, ст.293	Закон України «Про банки і банківську діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 5-6, ст.30)
Закон «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» № 2465-IX від 27.07.2022}	Закон України «Про кредитні спілки» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, №№ 85-86, ст.315)
Закон «Про фінансово – кредитні механізми і управління майном» відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 52, ст.377)	Указ Президента України «Про Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України» ,N 292/2003 від 4 квітня 2003 року.
Закон «Про іпотеку» (Відомості Верховної Ради України, 2003, № 38, ст.313).	
Закон «Про лізинг» N 01-8/104 від 23.03.98	
Концепція розвитку системи кредитної кооперації№ 321-р від 7 червня 2006 р.	

Відповідно до Закону «Про банки і банківську діяльність» в якому трактується сутність кредитних операцій передбачені загальні норми, щодо інституції захисту прав, інтересів кредиторів, забезпечення як їх стабільності, так і банківської системи, передбачаючи обмеження у сфері кредитування сільського кредитного кооперативу. Світова практика, яка певним чином адаптована у вітчизняну практику сільських кредитних кооперативів щодо їх функціонування дає підстави їх класифікувати за наступними напрямами (табл.2). Структуризація вітчизняної національної економіки призводить до необхідності перманентного розвитку всіх сегментів фінансово- кредитного ринку щодо формування розвинутої системи сільської кредитної кооперації, здатної сприяти зростанню рівня довіри сільського населення до фінансово-

кредитної системи держави, створюючи при цьому передумови для нарощування і ефективності національної економіки.

Фінансова взаємодопомога є основним чинником функціонування сільських кредитних кооперативів при якому сільське населення може отримати необхідні фінансово - кредитні послуги, завдяки створеної власної колективної фінансової інституції для надання відповідних послуг. Члени сільського кредитного кооперативу одночасно є їх власниками і користувачами послуг.

Таблиця 1.3

Класифікація нормативної бази небанківських фінансових установ з питань кредитування

Нормативна база небанківських фінансових установ щодо кредитування		
Загальна нормативна база для небанківських фінансових установ		Нормативна база щодо діяльності окремих посередників
Національний банк України	Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України	Національний банк України
Положення про порядок видачі ліцензій на здійснення окремих банківських операцій небанківською фінансовою установою	«Ліцензійні умови проведення діяльності кредитних кооперативів» Концепція розвитку системи кредитної кооперації№ 321-р від 7 червня 2006 р.	Про порядок погодження територіальними управліннями статутів або змін до статутів сільського кредитного кооперативу з питань кредитування та розрахунків

Не зважаючи на те, що законодавством передбачено одночасно при створенні сільських кредитних кооперативів також кооперативних банків, в той же час жодного такого банку не створено.

Варто відзначити, що в період військових подій в Україні передумовами для розвитку сільської кредитної кооперації є:нарощування реальних доходів сільського населення та його кредитоспроможності; зростання ділової активності сільського населення за умови створення фермерських господарств, сільських господарських кооперативів, а також нарощування попиту та пропозицій щодо доступу до кредитних ресурсів; В той же час, мають місце окремі негативні чинники, що перешкоджають подальшому розвитку сільської

кредитної кооперації, зокрема : недостатність нормативно – правового законодавства, що регулює діяльність сільських кредитних кооперативів щодо надання фінансово- кредитних послуг членам кооперативу; не повна поінформованість сільського населення щодо діяльності сільських кредитних кооперативів; доступ сільських кредитних кооперативів до дешевих кредитних ресурсів, а також до мікрокредитування; відсутність інфраструктури, необхідної для забезпечення ефективного функціонування системи сільської кредитної кооперації, надання їм фінансової підтримки внаслідок форс мажорних обставин чи погіршення їх фінансового стану; низьких рівень впровадження сучасних управлінських та інформаційних технологій та ефективного механізму захисту прав членів сільських кредитних кооперативів, зокрема системи гарантування їх вкладів; не адаптованість вітчизняного законодавства, що регулює сільські кредитні кооперативи, до законодавства Європейського Союзу; наявність у кредитному портфелі сільських кредитних кооперативів переважно короткострокових запозичень, пов’язаних, здебільшого з придбанням товарів; непомірні високі відсоткові ставки за кредитами та порівняно незначні терміни кредитування, що істотно звужує можливість активної діяльності сільських кредитних кооперативів на ринку іпотечного кредитування суб’єктів аграрного бізнесу; функціонування на ринку сільського кредитування окремих кредитних кооперативів , які не у своїй діяльності статутних вимог щодо захисту прав їх членів; низький рівень професійної діяльності і технічної оснащеності переважної більшості сільських кредитних кооперативів.

З огляду на вище вказане варто покращити регулятивну базу, зокрема закони, які захищають права кредиторів. Зокрема, прийняти Закон України «Про банківське кредитування аграрних підприємств», де б враховувались об’єктивні закони функціонування кредиту, принципів та умов організації кредитування суб’єктів господарювання аграрного бізнесу, де визначити відповідальність, банку, позичальника і держави.

РОЗДІЛ2. ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКИХ КРЕДИТНИХ КООПЕРАТИВІВ

2.1.Критерії оптимізації структури джерел фінансування, їх взаємозв'язок із фінансовою політикою кооперативів

Практика функціонування сільських кредитних кооперативів свідчить, що ці установи фінансується з декількох джерел, які принципово розрізняються щодо ризиків, вартості доступності тощо. Кількісне співвідношення джерел фінансування діяльності сільських кредитних установ в їх загальному обсязі в економічному змісті носить назву «структура капіталу». Одним із напрямів розвитку теорії структури капіталу став пошук балансу між вигодами та витратами позикового фінансування. У зв'язку формування додаткових витрат, пов'язаних з обслуговуванням зростаючих кредитних зобов'язань, і зокрема транзакцій, зумовлені асиметрією інформації та умов доступу до кредитних ресурсів.

Проблема оптимізації джерел фінансування, що залучаються може вирішуватися за допомогою підтримки «цільової структури капіталу співвідношення між власним та позиковим капіталами» відображає певний прийнятний ступінь фінансового ризику та резервні можливості . позикового капіталу в бажаних обсягах та на прийнятних умовах. В окремих твердженнях виокремлюють сутність «оптимальної структури капіталу», під якою розуміють «таке співвідношення власних та позичкових коштів, при якому забезпечується найкраще значення критеріїв оптимізації». При цьому конкретна цільова структура капіталу забезпечує заданий рівень доходності та ризику в діяльності сільського кредитного сільського кредитного кооперативу, що мінімізує середньозважену вартість її капіталу або максимізує її ринкову вартість, але показник мінливий у динаміці і потребує періодичного коригування.

Показник цільової структури капіталу сільського кредитного сільського кредитного кооперативу відображає фінансову ідеологію її власників та менеджерів, входить до системи стратегічних цільових нормативів її розвитку.

Тому з позиції стратегії оптимізація структури джерел фінансування може розглядатися як раціональний прояв грамотної фінансової політики. Але на практиці з позиції поточного фінансування залучення тих чи інших джерел та зміна поточної структури пасивів не завжди реалізується в плановому порядку і часто має спонтанний характер, що актуалізує необхідність застосування відповідних управлінських процедур. Управління структурою джерел фінансування передбачає рішення низки завдань, що з оцінкою обсягу необхідних коштів, формою їх залучення, ступенем доступності, часом розпорядження, вартістю залучення певного виду ресурсів, ризиками та іншими формальними і неформальними умовами залучення конкретного джерела коштів. Відправною точкою формування системи управління структурою джерел фінансування є вибір відповідного критерію оптимізації та інструментів. При цьому самі критерії досить добре розроблені в теорії та практиці фінансового менеджменту. Як ілюстрацію різних підходів наведемо ряд авторських методик, наприклад, П .Козинець виокремлює такі критерії:

- забезпечення умов досягнення максимальної прибутковості капіталу за передбаченого рівня фінансового ризику;
- забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з використанням капіталу, за умови передбаченого рівня його прибутковості;
- забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку[11]

Рентабельність власного капіталу» [12]. При цьому, хоча і в рамках лише одного з критеріїв, зазначений автор наголошує на існуванні залежності між методами оптимізації структури капіталу та диференціацією вибору джерел для фінансування різних складових частин активів сільського кредитного сільського кредитного кооперативу, що реалізуються в рамках чотирьох моделей стратегії фінансування (ідеальної, агресивної, консервативної, компромісної) . Крім того, автор справедливо вказує на доцільність

застосування методів моделювання детермінованих факторних систем для знаходження оптимальної структури капіталу.

І.А. Бланк розглядає проблему управління структурою капіталу через призму використання нового інструменту фінансового менеджменту - процесного підходу, що спирається на оптимізацію фінансових потоків, що впливають на формування вартості[13].

Сільські кредитні кооперативи, як і будь-які інші суб'єкти господарювання, стикаються з проблемою оптимізації структури залучених джерел фінансування, яка має різні варіанти її вирішення на різних стадіях розвитку самого сільського кредитного кооперативу та залежно від зовнішніх та внутрішніх чинників, що визначають прибутковість, ризики, попит та пропозицію на ринку капіталу. Без проведення політики оптимізації структури джерел фінансування неможливе підвищення ефективності позикової-ощадної діяльності сільського кредитного кооперативу, забезпечення його фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності.

Методика оптимізації структури джерел фінансування сільських кредитних кооперативів загалом може і повинна базуватися на загальних, визнаних критеріях, але при цьому виникає необхідність урахування низки специфічних чинників та вирішення додаткових завдань приватного характеру. Варто пам'ятати, що оптимальна структура капіталу конкретного підприємства залежить від численних чинників.

З погляду оптимізації структури джерел фінансування значущими будуть наступні обставини: метою діяльності сільського кредитного сільського кредитного кооперативу є задоволення потреб пайовиків, а не отримання прибутку; активні та пасивні операції, а, отже, значна частина фінансових ризиків локалізована та законодавчо обмежена колом пайовиків сільського кредитного кооперативу; пайовики сільського кредитного кооперативу є споживачами його послуг та одночасно його співвласниками; окремі сільські кредитні кооперативи інтегруються до кооперативних

інститутів другого (регіонального) і третього (центрального) рівня, що утворюють замкнуті системи.

Єдиних, формалізованих аналітичних алгоритмів, що обґрунтовують найбільш доцільну (оптимальну чи цільову) структуру джерел, на практиці не існує. Фінансова стратегія є одним з найважливіших видів функціональної стратегії сільського кредитного кооперативу, що забезпечує основні напрями розвитку його кредитно-фінансової діяльності та фінансових відносин шляхом формування довгострокових фінансових цілей, розробки механізмів та інструментів їх досягнення, адаптації способів формування та напрямів розміщення фінансових ресурсів до змін умов зовнішнього середовища. . Зміст фінансової стратегії визначають цільові установки загальної стратегії, які у своє чергу можуть трансформуватися у стадії розвитку кредитного сільського кредитного кооперативу, і видозміняться під впливом зовнішніх чинників і переваг членів правління, виконавчої дирекції тощо. Ключовою сферою (напрямом) фінансової стратегії сільського кредитного кооперативу є політика у сфері залучення джерел фінансування та формування капіталу. Дотримуючись усталеної термінології можна виокремити такі основні варіанти фінансової політики - агресивну, помірну та консервативну, відмінності яких між собою зумовлені домінантним критерієм оптимізації структури джерел фінансування, що залучаються.

Модель агресивної політики подана на (рис.2.1.) означає, що значення довгострокового капіталу, що формується з внутрішніх джерел (власного капіталу та довгострокових ощадних внесків пайовиків) обмежується лише фінансуванням необоротних активів, частка яких у балансі, особливо на початковій стадії розвитку сільського кредитного кооперативу, як правило, незначна. При цьому саме величина довгострокового капіталу, що формується із внутрішніх джерел (тобто без урахування довгострокових зовнішніх запозичень). З позиції фінансової стійкості та ліквідності модель найбільш ризикована, оскільки за несприятливих умов (наприклад, варто розрахуватися з більшою частиною кредиторів одноразово, а пайовики масово затримують

виплати за позиками у зв'язку із труднощами зі збутом власної продукції при поточній ринковій кон'юнктурі або у зв'язку з природно- кліматичними чинниками, що часто буває у сільському господарстві).

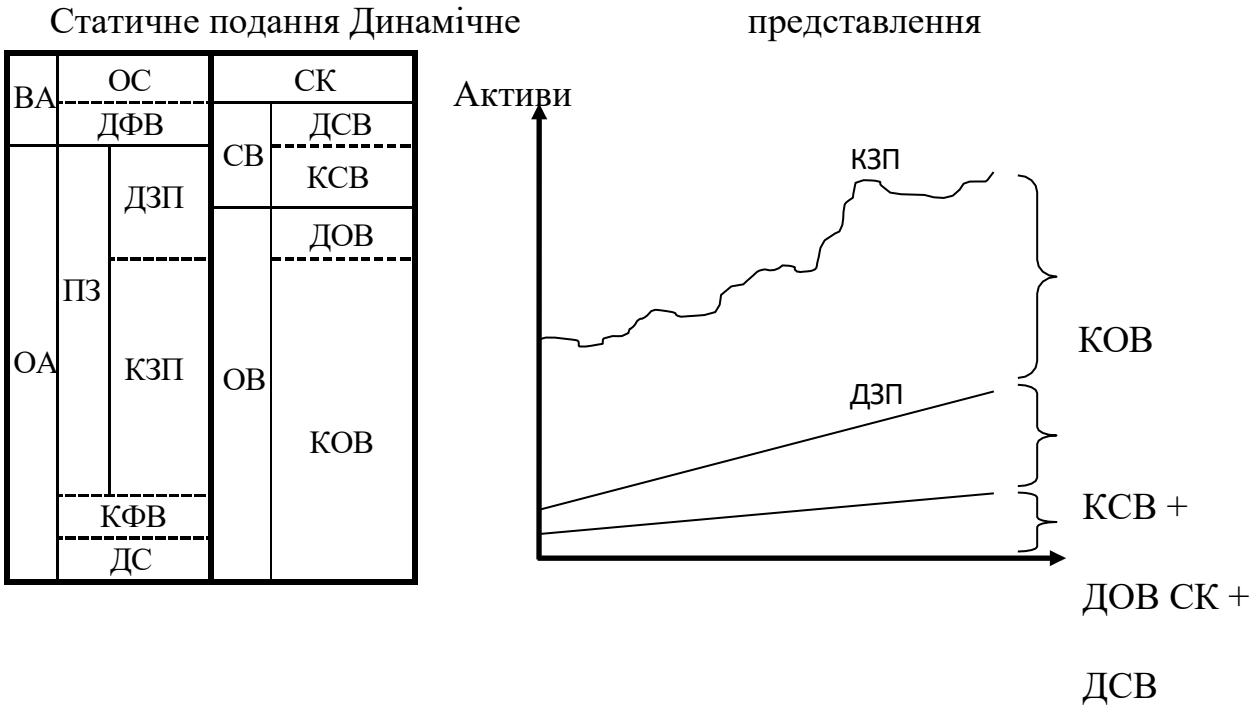

Рис.2.1.. Модель агресивної фінансової політики кредитного сільського кредитного кооперативу у сфері залучення джерел фінансування

Сільський кредитний кооператив може виявитися перед необхідністю переговорів із кредиторами про пролонгацію заборгованості у зв'язку з тимчасовою неплатоспроможністю. Реалізація агресивної фінансової політики сільським кредитним кооперативам передбачає найвищу частку зовнішніх зобов'язань у формованій структурі джерел фінансування за мінімального рівня внутрішніх (власних і позикових) джерел. Верхньою межею, що розмежовує агресивну та помірну політику сільського кредитного кооперативу можна вважати покриття необоротних активів та довгострокових позик пайовикам власним капіталом, ощадними внесками та довгостроковими зовнішніми зобов'язаннями. Помірна фінансова політика характерна для сільських кредитних кооперативів, що стабільно функціонують. Їх фінансова політика насамперед сконцентрована на ефективне забезпечення рівноваги між власними та залученими джерелами

формування капіталу з напрямами їх розміщення для забезпечення стабільного (обмеженого) зростання обсягів кредитування, членської бази та інших операційних параметрів сільського кредитного кооперативу за збереження фінансової стійкості та платоспроможності кожний момент часу.

Для досягнення належного рівня ліквідності варто, щоб необоротні активи та довгострокова частина портфеля позик пайовикам покривалися довгостроковим капіталом, що залучається з внутрішніх джерел фінансування. Ще кращим варіантом з позиції забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності сільського кредитного кооперативу буде виключення короткострокових зовнішніх кредитів зі складу джерел фінансування портфеля позик.

Статичне подання Динамічне представлення Активи

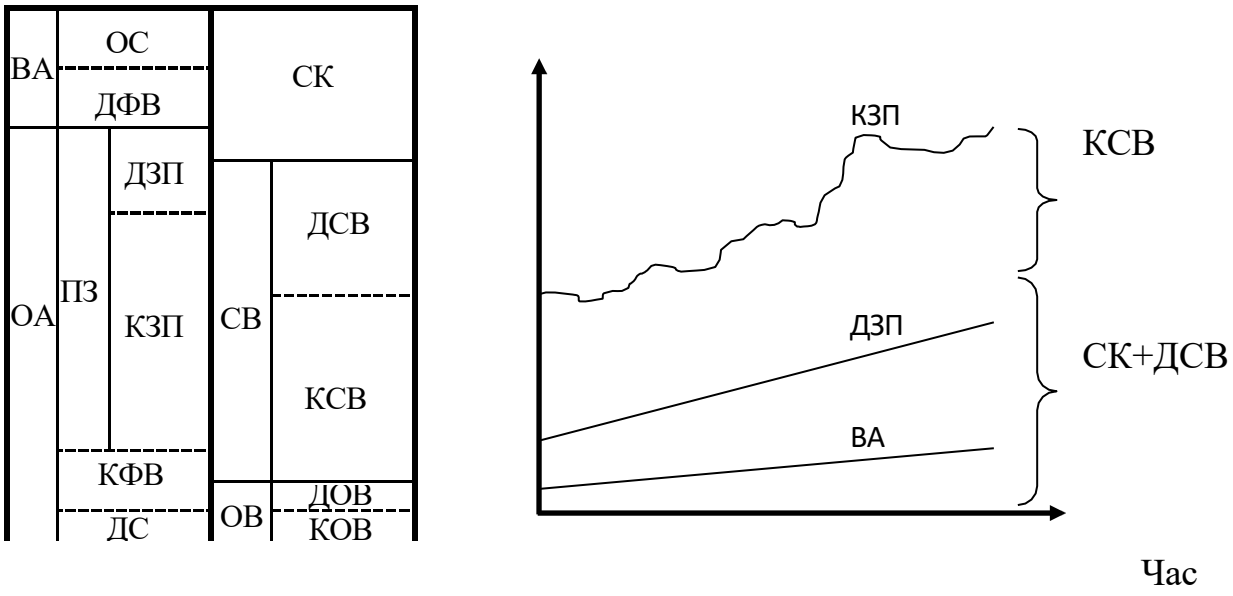

Рис.2.2.Модель консервативної фінансової політики кредитного сільського кредитного кооперативу у сфері залучення джерел фінансування

Консервативна модель передбачає, що необоротні активи, портфель довгострокових позик і певна частка короткострокових позик пайовикам покривається довгостроковим капіталом, залученим із внутрішніх джерел (власним капіталом і довгостроковими ощадними внесками пайовиків).

Реалізація консервативної фінансової політики сільським кредитним

кооперативів передбачає мінімізацію частки як короткострокових, і довгострокових зовнішніх зобов'язань у формованої структурі джерел фінансування при переважному нарощуванні частки власного капіталу та внутрішніх позикових джерел, тобто довгострокових і короткострокових ощадних внесків. Динамічне та статичне подання балансу сільського кредитного кооперативу відповідно до виділених моделей не позбавлена певних недоліків, обумовлених як двомірним характером графічного відображення внутрішньо балансових пропорцій, так і прийнятими припущеннями. Зокрема, найбільш значущим є припущення про пріоритетність розмежування зобов'язань на внутрішні та зовнішні.

Крім того, варто відзначити умовність переваги тієї чи іншої моделі для конкретного сільського кредитного кооперативу тому, що для кожної з них характерний той чи інший вид ризику. Однак моделі дають загальне уявлення про стратегію управління джерелами фінансування в кредитній кооперації, допомагають краще зрозуміти сутність того чи іншого підходу, а аналіз ситуації та виявлення моделі, яка властива для сільського кредитного кооперативу має значення для перспективного фінансового планування.

2.2. Тенденції та закономірності формування джерел фінансування у сільських кредитних кооперативах

Розширення активних операцій та кредитної бази, створення позитивної ділової репутації, значний приплив внесків від сільського населення, розвиток класичних принципів та методів кредитно - ощадної політики та інші чинники зумовили регіональні особливості формування джерел фінансування у сільських кредитних кооперативів. Пріоритетною особливістю фінансової політики сільськогосподарських кредитних кооперативів є її ощадно-позичковий характер, що передбачає розгляд ощадних внесків пайовиків як пріоритетне (первинне) джерело фінансування, зовнішні запозичення та інші джерела при цьому вторинні. Відповідно, з розвитком пасивних та активних операцій збільшується обсяг залучених ощадних внесків у абсолютному вираженні та їх частка у структурі джерел

фінансування, що повною мірою відповідає кооперативній філософії – організації взаємного кредитування членів за рахунок коштів, акумульованих ними ж при створенні кооперативу та у процесі його функціонування. В той же час у багатьох регіонах України формується структура кредитної кооперації, що переважно орієнтована на реалізацію посередницьких функцій при перерозподілі коштів Фонду розвитку сільського кредитного кооперативу, та провідних банківських установ між членами кредитного кооперативу. Ощадно-позичковий характер діяльності переважної більшості кредитних кооперативів, що функціонують в рамках регіональної системи сільської кредитної кооперації України сприяє додатково виокремити ряд закономірностей при формуванні їх ресурсної бази і структури джерел фінансування, що випливає з неї: зокрема ощадно-позичковий характер сільськогосподарської кредитної кооперації в Україні проявляється у формуванні фонду фінансової взаємодопомоги з акумульованих коштів одних пайовиків для надання позик іншим пайовикам на основі чинних у кооперативі правил і положень, що затверджуються щорічно загальними зборами. Крім цього, в період сезонних робіт у сільському господарстві, коли відзначається підвищений попит на позикові послуги, кооперативи додатково залучають кредити банків, позики фондів та інших кредитно-фінансових установ, що зумовлює сезонні коливання структури джерел фінансування.

Вочевидь, що залучення зовнішнього позичкового капіталу самого кредитного кооперативу та її персоналу є кращим, оскільки витрати на залучення одного великого кредиту менше, ніж із залученню дрібних за обсягом ощадних внесків, тобто фінансове посередництво є простим способом розширення операційної діяльності. Але водночас це означає відхід від власне ідеї кредитної кооперації про взаємне задоволення інтересів та потреб пайовиків-вкладників та пайовиків-позичальників.

Характерною рисою регіональних сільських кредитних кооперативів є поширене довгострокове залучення ощадних внесків на термін більше 1 року,

що має особливу значущість для підтримки їх фінансової стійкості. Крім того, практично в кожному кооперативі є група пайовиків, що постійно протягом декількох років зберігає заощадження без їх вилучення, з пролонгацією договорів на колишніх або поточних умовах. Особливістю політики формування джерел фінансування діючих кредитних кооперативів в Україні є широке залучення додаткових пайових внесків, які є, по суті, перехідною формою фінансування між обов'язковими пайовими та ощадними внесками. Їхня відмінність від обов'язкових пайових внесків залежить від їх розміру від величини одержуваних пайовиком позик (тобто диференційованість). Відмінністю від ощадних внесків є відсутність обов'язкових відсоткових виплат їх використання від кооперативу. Тобто, по суті, пайовик відволікає на безоплатній, але поворотній основі частину власних коштів для того, щоб отримати можливість взяти позику в кооперативі. Здебільшого в нині діючих сільських кредитних кооперативів України розмір додаткового пайового внеску становить не більше 10 % від суми позик, що одержують пайовик. Така практика дає змогу кооперативу отримувати додаткове забезпечення за кредитами, що видаються, позитивно впливаючи на фінансову стійкість. У 2021 р. середньозважена ставка за позиками, виданими кредитними кооперативами в Україні (за вирахуванням позик до зарплати, ставки за якими через специфіку кредиту значно вищі за середні) склала 27,9%, і вона постійно трималася на цьому рівні протягом півроку. При цьому середня ставка по Україні із залучення коштів у кооперативи становила 17,5% річних, а ставки варіюються від 12% до 20%. З погляду спреду, 10% – це нормальний рівень для роздрібного кредитного кредитування, тут немає над прибутковості та над ризиків, пов'язаних із занадто високим спредом.

На відміну від ощадно-позичкового характеру діяльності більшості сільськогосподарських кредитних кооперативів, що функціонують в Україні , регіональний кооператив другого рівня у фінансовому плані розвивався на кшталт провідної чи посередницької структури. Залучені обласним кооперативом другого рівня кредитні зобов'язання із зовнішніх та внутрішніх

джерел представлені у (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Позикові джерела фінансування кредитного кооперативу «Урожайний » Вінницької області , тис. грн

Джерело	Заборгованість із залучених позик на 01.01.2020 р.	Повернення кредитів в 2020 р.	Залучено 2021 р.	Заборгованість із залучених позик на 01.01.2022 р.
Міжобласні кредити кредитних кооперативів	26500	26500	21095	21095
Міжрайонні кредити	-	-	200	200
Зовнішні кредитні залучення	4500	4500	12460	12460
Міжкооперативні запозичення	92475	93818	95805	95775
Банківські кредити	1293	1293	-	-

Джерело: складено за даними звіту кредитного кооперативу «Урожайний»

Наведені в таблиці дані свідчить, що кредитний кооператив, який аналізується повністю виконує зобов'язання щодо повернення кредитів за всіма джерелами їх залучення. Структура виданих позик у розрізі джерела фінансування представлена в (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

Структура позик виданих кредитним кооперативом «Урожайний » Вінницької області , тис. грн за джерелами фінансування

Джерело	2021 р.	
	сума, грн	Структура, %
Банківські кредити	22445	31,17
Міжкооперативні запозичення	34385	47,76
Власні джерела	2500	3,47
Міжобласні кредити кредитних кооперативів	11460	15,92
Зовнішні кредитні залучення	210	0,29
Міжрайонні кредити	1000	1,39
Разом	72016	100,0

Джерело: складено за даними звіту кредитного кооперативу «Урожайний»

Істотний вплив на формування джерел фінансування сільськогосподарських кредитних кооперативів мають міжкооперативні запозичення частка яких за 2021 р. склала 47,76 %.». Можливі форми такої участі сформульовані в «Концепції розвитку сільської кредитної кооперації» та можуть бути реалізовані у вигляді: кредитування новостворених та діючих

фінансово стійких сільських кредитних кооперативів, які виступають як консолідовані позичальники, для подальшого розподілу цих коштів у вигляді позик між членами кредитних кооперативів; рефінансування позикового портфеля діючих сільських кредитних кооперативів для здешевлення ресурсів, що залучаються ними, і відповідно зниження відсотків за позиками їх членів, а також для збільшення строків користування залученими коштами.

Частка банківських кредитів в структурі джерел кредитного кооперативу в 2021 р склала 31,17 %. Участь банківської системи в формуванні джерел сільського кредитного кооперативу дає змогу приймати пряму участь банку як асоційованого члена сільського кредитного кооперативу підвищувати його капіталізацію з наступним напрямом внесених банком коштів у кредитування членів кредитного кооперативу. З огляду на це, використання акредитованих у банку кредитних кооперативів першого та другого рівня як поручителів та агентів банку при реалізації регіональних програм створення та розвитку сприяє наданню комунікаційної, інформаційної та розрахункової мережі банку, а також надання консультаційної допомоги на етапі їхнього організаційного становлення.

З 2022 р. у рамках реалізації пріоритетного національного проекту «Розвиток аграрної галузі » АТ КБ «Приватбанк» приймає участь, як у створенні сільськогосподарських кредитних кооперативів, і приймає участь у їх діяльності як асоційованого члена. Банком за 2020-2021 рр. внесені як асоційований член у пайові фонди сільських кредитних кооперативів по всіх областях України внески у сумі 697,63 млн. грн. При цьому для сільських кредитних кооперативів банком пропонується широкий перелік кредитних продуктів, що передбачають стандартні та пільгові умови кредитування.

Для створення та розвитку інфраструктури сільських кредитних кооперативів АТ КБ «Приватбанк» пропонує велику кількість кредитних продуктів на придбання офісного приміщення, а також оснащення оргтехнікою та іншим офісним обладнанням. Спеціальні програми кредитування АТ КБ «Приватбанк» такі як «кредит під заставу прав (вимоги)

за договорами позики», «Кредит під заставу техніки та/або обладнання, що купується членами сільського кредитного кооперативу на позики, отримані за рахунок кредитних коштів банку дають змогу залучати кредити навіть за умов недостатності твердого заставного забезпечення.

Тісна співпраця сільських кредитних кооперативів з банками дають змогу скорочувати список документів, що надаються сільським кредитним кооперативом для отримання кредиту (зі списку документів видалено реєстр членів та асоційованих членів кооперативів, визначено частки дебіторської та кредиторської заборгованості, що підлягає розшифровці – у розмірі 5%);

Для більш детального виявлення тенденцій та закономірностей формування джерел фінансування у сільських кредитних кооперативах необхідний фінансовий аналіз їхньої діяльності. Однак певні труднощі об'єктивного та суб'єктивного характеру як у процесі підготовки необхідної для цього інформаційно-емпіричної бази, так і щодо застосування стандартних аналітичних процедур обумовлені наступними обставинами:

- частина сільських кредитних кооперативів не формують бухгалтерський баланс і, незважаючи на зауваження ревізорів використовують спрощену форму показників бухгалтерського обліку.

Загальну характеристику фінансового стану сільськогосподарських кредитних кооперативів дають показники структурної динаміки майна та джерел його фінансування, які визначаються за даними бухгалтерських балансів. Для деталізації показників майнового та фінансового становища кооперативів нами використано прийоми вертикального та горизонтального аналізу, що дозволили вивчити структуру та тенденції зміни окремих статей та розділів балансів, оцінити оптимальність структури майна та джерел фінансування, ефективність розміщення коштів у активи, розмір та структуру зобов'язань та власних джерел фінансування. Динаміка і структурні зміни статей бухгалтерських балансів сільськогосподарських кредитних кооперативів наочно свідчать, що у розвитку їх фінансового становища і

формування джерел фінансування протягом аналізованого періоду може бути виокремлено певні тенденції та закономірності.

З позицій фінансування проблеми пов'язані з загрозами фінансової стійкості через структурні диспропорції між активами та пасивами, оскільки довгострокові активи фінансуються переважно за рахунок власних джерел. Отже, знижується ступінь маневреності власного капіталу, зокрема у ситуаціях виникнення прострочених зобов'язань, оскільки дефолт за позиками неминуче спричиняє труднощі з погашенням ощадних внесків.

За звітністю неможливо простежити структуру короткострокових зобов'язань кооперативів, зокрема співвідношення між позиками і кредитами і величиною ощадних внесків. При цьому необхідно враховувати такий факт, як неодноразові пролонгації ощадних внесків окремими пайовиками, що фактично переводить їх у розряд довгострокових джерел фінансування, але формально вони залишаються короткостроковими зобов'язаннями. Окремі кредитні кооперативи що, орієнтовані на обслуговування лише однієї зі сфер діяльності своїх членів, розвиток отримують споживчі кооперативи універсального типу. Полі функціональність у сільськогосподарській кредитній кооперації сприяє прискореному становленню кооперативної інфраструктури за рахунок суміщення функцій кредитних, страхових, постачальницько-збутових та інших обслуговуючих кооперативів в одній юридичній особі. Переважний розвиток у в Україні отримали збуто постачальні операції. Тому розвиток та поєднання сфер діяльності підвищує операційну стійкість функціонування універсального споживчого кооперативу, сприяючи мінімізації ризиків через принцип диверсифікації, але при цьому потребує більш високих вимог до структури джерел фінансування. Для збереження ліквідності та платоспроможності такі кооперативи повинні мати у структурі балансу більш значні показники власного капіталу та довгострокових запозичень. Одна з найважливіших характеристик фінансового стану – його стійкість, яка визначається як здатність суб'єктів господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у змінному внутрішньому та зовнішньому середовищі,

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬКОЇ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ

3.1.Зарубіжний досвід функціонування сільських кредитних кооперативів

Кредитна кооперація в зарубіжних країнах є найбільш розповсюдженою серед кооперативів. Особлива привабливість кооперативного кредиту обумовлена кількома обставинами. По-перше, на відміну від банків, що дотримуються принципу комерційної таємниці (зокрема у відносинах зі своїми вкладниками), а отже, вкладників, що перебувають у стані статистів, ніяк не впливають на комерційну діяльність цієї кредитної спілки, в основі яких демократичний принцип організації управління, абсолютна транспарентність здійснення фінансових операцій.

По-друге, організація кредитної кооперації дає змогу її членам ефективно зберігати свої кошти, а комерційний прибуток, що формується за рахунок обслуговування насамперед пайовиків, спрямовується на вкладені ними кошти.

По-третє, актуальність кредитної кооперації обумовлена необхідністю збереження альтернативної банківської кредитної системи, що розширює можливість доступу громадян та кооперативних об'єднань до кредитних ресурсів. Справа в тому, що потенційні підприємці, які не мають заставного майна, та кооперативні об'єднання не користуються довірою на ринку капіталу та одержують позики на короткий термін під високий відсоток. Це своє чергу послаблює соціальний механізм рекрутування ринку нових суб'єктів [23]. Кредитна кооперація реалізується у двох формах: кредитні споживчі товариства; прості кредитні товариства виробничої кооперації.

Така структура кредитної кооперації з'явилася з моменту її зародження і існує досі. Створення доступного кредиту для сільських товаровиробників досліджував Ф. В. фон Райффайзен (1818–1888), створюючи у 1849 р. перший кредитний кооператив. У 1864 р., будучи мером Хеддесдорфа, він відкрив «Хеддесдорфське товариство добробуту», а в 1876 р. – Рейнський банк сільського кредиту, який певною мірою виконував функції центробанку,

об'єднавши діяльність розрізнених кооперативів у національний рух. Внаслідок цього темпи зростання починання фон Райффайзена різко зросли. У 1888 р. у Німеччині діяло вже 425 товариств, а до 1912 р. їхня кількість перевищила 8000. За сучасних умов започатковані Райффайзеном кредитні кооперативи зросли до 900 000 кооперативів, із чисельністю 500 млн пайовиків, які ведуть роботу майже в 100 країнах світу.

Відомий дослідник кредитних кооперативів Г. Шульц (1808–1883) створив в містечку Делич у 1850 р. кредитні кооперативи як «позичені асоціації» ремісників які набули популярності серед населення і перетворилися на ефективний інструмент позбавлення від експлуатації з боку банків та лихварів . Рух Шульца-Делича набув широкого поширення. Вже 1859 р. у двох німецьких провінціях налічувалося 183 кооперативів, які об'єднували понад 18 тис. пайовиків. До 1913 р. цей рух охоплювало 3599 кооперативів[24].

Проведені дослідження свідчать що всі кредитні кооперативи керуються одноманітними правовими нормами ліцензування та провадження діяльності, злиття, визначення достатності капіталу, гарантії депозитів. Загальні активи кредитних спілок становлять понад 1,2 трлн дол. (табл. 3.1). Частка пайовиків кредитних кооперативів серед працездатного населення Ірландії становить 100 %, Канаді – 45 %, США – 40 %. Показники, наведені у (табл. 3.1), свідчать про суттєву комерціалізацію діяльності кредитних об'єднань обох форм. Якщо кількість кооперативних спілок за досліджуваний період (2019–2023 рр.) зросла на 21,4 %, кількість пайовиків – на 43,6 %, власні заощадження пайовиків – на 50,6 %, то розміри кредитного портфеля зросли за цей період на 75,6 %.

Таблиця3. 1

Показники кредитних кооперативів в світі 2019 – 2023 рр., млрд дол. [25]

Показники	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2023 у % до 2020, %**
кількість кредитних кооперативів	40472	41036	42985	44523	49 134	121,4
Кількість пайовиків, тис. осіб.	123 497	128 338	157 103	172 007	177 384	143,6
Заощадження пайщиків	656	707	764	904	988	150,6
Кредитний портфель	483	531	612	758	848	175,6
Активи	758	825	894	1 092	1 181	155,6

Високі показники комерціалізації діяльності кредитних кооперативних спілок, крім інших причин, обумовлені тією обставиною, що найчастіше «кооперативний бренд» є засобом «демократизації» капіталістичних фінансових інституцій. Незважаючи на те, що ліберальні експерти оцінюють чинник залучення до сфери фінансового обслуговування широких верств населення, включаючи його малозабезпечену частину, як безумовне благо для споживачів кредитних послуг, цей процес насамперед слугує розширенню масштабів та наданню стабільності бізнесу. Яскравим прикладом такого успішного фінансового підприємства є канадська спілка кредитних споживчих кооперативів «Дежарден» [25]. Спілка кредитних кооперативів «Дежарден» була створена у 2002 р. фінансовою групою «Дежарден». Кредитний кооператив став інструментом залучення заощаджень громадян Канади в існуючу фінансово-підприємницьку систему. Початковий капітал для подальшого авансування кредиту в маси було спрямовано групою «Дежарден», яка викупила в уряду Онтаріо Сільськогосподарський ощадний банк. Нова організація забезпечує фінансовими послугами 75 000 пайовиків у 25 кооперативах. Активи спілки перевищують 18 млрд дол. Кооперативний союз становить лише один із напрямків діяльності великої федерації фінансових інституцій, що дозволяють розширити функціональний простір бізнесу за рахунок малозабезпечених верств населення. У федерацію входять крім кооперативного об'єднання банк у штаті Флорида (США), філія центральної каси в Сполучених Штатах, компанія «Міжнародний розвиток Дежарден» – фінансова установа, яка надає технічну підтримку та інвестує мікро фінансовий сектор країн, що розвиваються.

Вся кооперативна система ґрунтується на 17 радах представників: 16 від народних кас та одна від кредитної спілки. Найвищим керуючим органом федерації є Федеральна рада директорів, яка включає лише 17 консульських директорів, які обираються від 255 членів рад представників, 4 генеральних директорів та президента групи «Дежарден».

Кредитна сільська кооперація Німеччини, що є складовою частиною Німецького кооперативного союзу Райффайзен, сприяє розвитку дрібного підприємництва насамперед у сільській місцевості [26]. В даний час у Німеччині діють близько 2,5 тис. кредитних кооперативів з більш ніж 14,5 млн. членів і 30 млн. клієнтів. Близько 80% фермерів, 60 % ремісників, 75 % торгових посередників є клієнтами цих організацій. Кооперативний банківський сектор займає значне місце у кредитній системі країни. На її частку припадає понад 19 % сукупного балансу всіх універсальних банків країни, 25 % вкладів небанківської клієнтури. Децентралізована структура дає можливість налагодити тісний контакт із клієнтами, забезпечує гнучку політику та робить процес прийняття рішень щодо видачі кредитів коротшим (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Функціональне спрямування кредитної кооперації Німеччини[25]

Вид кооперативу	Кількість	Частка до загальної кількості,%
Всього	4146	100,0
Торгівельні кредитні кооперативи	566	13,7
Закупівельні і збутові кооперативи	576	13,9
Тваринницькі кооперативи	455	11,0
Молочні кооперативи	127	3,1
Племінні кооперативи	32	0,8
Плодоовочеві і овочеві кооперативи	97	2,3
Квітникарські кооперативи	43	1,0
Виноградарські кооперативи	278	6,7
Кооперативи громадського призначення	837	20,2
Кооперативи з постачання електроенергії	62	1,5
Винно – горілчані кооперативи	150	3,6
Кооперативи з постачання води	180	4,3
Риболовецькі кооперативи	47	1,1
Холодильні кооперативи	37	0,9
Кооперативи із сушіння продукції	52	1,3
Кооперативи з використання техніки	50	1,2
Пасовищні кооперативи	74	1,8
Кооперативи з переробки винограду	16	0,4
Інші обслуговуючі кооперативи	462	11,1

Німецька кредитна кооперація є типовим прикладом інтегрованої фінансової системи, що включає як виробничі кредитні товариства товаровиробників, так і розгалужену мережу народних банків, діяльність яких полягає в організації споживчого кредиту. У центрі цієї банківської групи

перебувають 2 500 діючих на місцях, незалежних у правовому та економічному плані і цим діючих під відповідальність народних банків.

У руслі цієї логіки відбувалося становлення аграрної галузі кредитної кооперації Німеччини. Органом проведення державної сільськогосподарської політики тут стала спеціальна установа – Сільськогосподарський рентний банк (СРБ), утворений на підставі закону, прийнятого в травні 1949 р.

Значна кількість кооперативних кредитів є не лише довгостроковими, а й пільговими, що забезпечується фінансовою допомогою держави. Довгострокове кредитування стало можливим завдяки урядовим програмам сільськогосподарського фінансування через державну корпорацію фінансування сільського, лісового та рибного господарства.

Важливим етапом розвитку кредитних кооперативів у Японії вважатимуться процес централізації їх ресурсів міжрегіональними кооперативними банками. Нині кооперативні банки міжрегіонального характеру є найважливішим елементом державної системи кредитного регулювання, найбільшими учасниками національного та міжнародного ринку капіталів. Кооперативні міжрегіональні банки Японії, як і центральний банк торгово-промислових кооперативів (Соко Тюкін банк), банк рибальства і лісництва (Норинтюкін банк), входять до найбільших банків світу [27].

У більшості азіатських країн (Індія, Шрі-Ланка, В'єтнам, Філіппіни, Таїланд тощо) кооперативні банки виконують роль державних агентств у кредитуванні сільського господарства. Наприклад, в Індії у сільській місцевості працюють 95 тис. первинних кредитних кооперативів, кількість їх членів – близько 880 тис. фермерів. У районах функціонують 35 районних центральних кооперативних банків з 11 тис. відділень, на рівні штатів працюють 28 кооперативних банків із 700 відділеннями.

Риси, що зближують дві форми кооперативного кредиту, зумовили повну інтеграцію кооперативних кредитних об'єднань Італії до одного фінансового інституту зі складною морфологією [27]. Кредитні кооперативні банки Італії є частиною банківської системи. Тут функціонують 439 кооперативних банків,

що мають 3617 відділень. У кооперативній кредитній системі об'єднано 776 тис. пайовиків і 4 млн клієнтів, що обслуговуються. Кредитна кооперативна система Італії має більш ніж сторічну історію. Спочатку кредитні кооперативні банки функціонували як сільські, проте закон 1994 р. виніс радикальні зміни у діяльність кредитної кооперації. По-перше, закон усунув колишній порядок, згідно з яким 80 % членів товариства мали складати фермери та ремісники. По-друге, встановив мінімальну квоту членського складу кооперативу 200 осіб. По-третє, зафіксував положення, згідно з яким банки мають видавати позички «переважно своїм членам». По-четверте, визначив максимальну вартість акцій одного власника та порядок, відповідно до якого незалежно від наявності акцій кожен пайовик має один голос на загальних зборах. По-п'яте, наказав щонайменше 70 % довелося відраховувати до резервного фонду, який не підлягає виплаті дивідендів.

В даний час в Італії кредитні кооперативні банки функціонують більш ніж у 4 000 муніципалітетах. Особливо розвинена кредитна кооперація на півночі та північному сході Італії. На відміну від минулих років кооперативні банки функціонують у сільській місцевості, а й у містах. Більш ніж у 40 % адміністративних центрів провінцій є кооперативні банки, які є ефективним інструментом розвитку малого та середнього бізнесу, засобом підтримки споживчих можливостей населення.

Система кооперативного кредитування має багаторівневу структуру з чітко визначеними функціями кожного управлінського ступеня. Низові кооперативні банки об'єднані у п'ятнадцять місцевих (регіональних) федерацій. У свою чергу, місцеві федерації об'єднані в Federcasse – Федерацію італійських кредитних кооперативних банків.

Аналогічна структура кооперативної кредитної системи у Нідерландів. Нині члени самостійних невеликих Рабо банків створили дочірню компанію «Рабобанк Нідерланд», яка розробляє спільні продукти та послуги, залучає капітал із фінансових ринків та виконує деякі юридичні та нормативні функції для всієї групи банків.

На відміну від кредитної кооперації Італії та Нідерландів, де функція поповнення кредитних ресурсів системи повністю делегована асоційованим підприємницьким структурам, управління ліквідністю, операції на ринку цінних паперів, комерційна діяльність, довгострокове кредитування кооперативів нижчої ланки та клієнтів у кооперативній кредитній системі прерогативою вищої регіональної ланки кооперації.

Головна установа кооперативної кредитної системи Австралії – Геноссеншафтліхе централь банк є уповноваженим органом для всіх кооперативних банків щодо уряду, інших банківських установ, передусім з національним центральним банком.

На основі функціонального поділу праці в системі кредитної кооперації Австрії склалися ефективні механізми управління ліквідністю, розрахунків, рефінансування, сумісного кредитування. Такий поділ праці, з одного боку, знижує ризики в діяльності кооперативів первинної ланки, а з іншого – підвищує конкурентоспроможність, оскільки частину витрат безоплатно беруть він регіональні інституції. У кооперативній банківській системі Австрії розроблено спеціальні вимоги щодо оптимізації ризиків. Так, із 1997 р. у межах заходів раннього попередження ризику ефективно використовується методика розрахунку ризикового потенціалу, орієнтована дохідність окремих кредитних кооперативів. Ті кооперативи, які застосовують методику на практиці, може бути піддані санкціям, до виключення з членів гарантійного фонду. Центральним банком встановлено, що не більше ніж 50 % загального обсягу рефінансування кооперативних банків може бути проведено шляхом переобліку векселів, решта лише через заставу цінних паперів та операцій на відкритому ринку.

Система кооперативного кредиту Франції має у своєму складі як інституції, що спеціалізуються на операціях з дрібним та середнім бізнесом, споживчому кредитуванні, так і універсальні фінансові установи, що займаються і тим, і іншим. Крім того, є об'єднання, які обмежують свою діяльність одним або декількома видами споживчого кредитування [28].

Сектор кооперативного кредиту є другим після провідних акціонерних комерційних банків за сукупною величиною балансу, а чотири з п'яти систем кооперативного кредитування входять до складу 10 провідних кредитних організацій країни. У сучасній фінансовій сфері Франції на п'ять груп кооперативного кредиту припадає 60% ринку заощаджень, 50% ринку кредитів, 70% ринку роботи з приватними особами.

Кооперативні банки та банки взаємного кредиту, що утворюють другу за чисельністю групу французьких банків та першу за чисельністю філій, поділяються на чотири підгрупи: мережа взаємного сільськогосподарського кредиту (Credit agricole mutuel); мережа народних банків (Banques populaires) – дворівнева організація, створена спочатку для обслуговування малих, середніх та ремісничих підприємств, згодом почала освоювати операції з фізичними особами; мережа взаємного кредиту (Credit mutuel) – трирівнева організація універсального типу (за клієнтурою та сферою діяльності); мережа кооперативного кредиту – однорівнева структура у складі двох банків та кількох спеціалізованих фінансових компаній, зосереджується на обслуговуванні лише кооперативних організацій, а також через спеціалізовані компанії – на кредитуванні соціального житлового будівництва та соціального туризму, здачі в оренду рухомого та нерухомого майна.

Завдяки демократичним принципам визначення кредитної політики, діяльність народних банків меншою мірою схильна до ризиків, пов'язаних з кон'юнктурою фінансового ринку. Наприклад, Національна асоціація кредитних спілок США (CUNA&Abbiliates) та її первинні ланки в умовах кризи, що обрушилася на фінансову систему країни, не тільки не відчувала труднощів, а й продовжувала розвиватися. На інтернет-конференції, організованій Всесвітньою радою кредитних спілок (WOCCU), старший економіст цієї організації С. Рік заявив: «Кредитні спілки обмежили свої ризики, оскільки вони не брали активної участі на ринку іпотечних паперів, що у свою чергу, дозволило формувати їм нижчі резерви порівняно з багатьма комерційними банками. Вимоги ж до формування нижчих резервів дали змогу

звільнити значну частину капіталу кредитних спілок, дозволяючи їм надавати позики своїм пайовикам з найменшою кількістю обмежень». Кредитним спілкам слід зберігати оптимізм за нинішнього становища на фінансових ринках, підкреслив С. Рік, уточнивши, що кооперативна модель, на якій заснована діяльність кредитних спілок, має вроджену силу, щоб дозволити впоратися і з кризою ліквідності, і з іпотечною кризою.

Доступність кооперативної установи широким верствам населення зробила кредитну кооперацію ефективним інструментом ринкового перетворення економіки колишніх країн соціалізму. Наприклад, завдяки опіці WOCCH успішно сформувалася та функціонує кредитна кооперація Литви [8].

У 2000 р. було підготовлено та прийнято новий закон про кредитні спілки, який на сьогодні є основою для діяльності всіх кредитних кооперативів Литви. Центральна кредитна спілка (ЦКС), ініційована кредитними кооперативами у 2002 р., одразу після створення отримала державну підтримку та кредитну лінію від Фонду Сороса у розмірі 1 млн євро.

3.2. Механізм реалізації сільськими кредитними кооперативами міжнародних форфейтингових угод

На сучасному етапі національна економіка у сфері міжнародної торгівлі значно відстає від зарубіжних партнерів У національній економічній практиці існує не так багато способів фінансування зовнішньоторговельної діяльності, а існуючі не сприяють тому, щоб Україна займала лідируючі позиції і підвищувала свою конкурентоспроможність на міжнародних ринках У процесі дослідження закордонного досвіду було встановлено, що у багатьох розвинутих країнах одним із інструментів розвитку зовнішньої торгівлі є форфейтинг. Форфейтинг – це придбання низки кредитних зобов'язань, таких як прості та переказні векселі, акредитиви або інші вільно перебувають в обігу (оборотні) інструменти, у експортера (кредитора) без права обігу (регресу) на нього у разі не платежу імпортера (боржника). Форфейтер (покупець боргу) перебирає практично всі ризики експортера (постачальника): кредитний (ризик

неналежного виконання зобов'язань імпортером); валютний (ризик несприятливої зміни курсу валюти контракту стосовно національної валюти експортера);відсотковий (ризик підвищення відсоткових ставок); політичний (страховий) ризик, а експортер (кредитор) отримує фінансування і цим позбавляється ризику ліквідності. Таким чином, форфейтинг дає змогу скоротити дебіторську заборгованість постачальника (експортера), покращити структуру балансу, прискорити оборот капіталу. Форфейтер набуває зобов'язання з урахуванням дисконту, величина якого залежить від ризиків, які бере на себе форфейтер, норми прибутку та вартості кредитних ресурсів. При цьому кредитні інструменти повинні бути акцептовані імпортером (покупцем) та мати аваль чи безумовну гарантію. В останній час, факторинг і форфейтерова форма за даними окремих дослідних ототожнюються. На противагу такому вислову слугують дані (табл.3.3).

Таблиця 3.3

Порівняльна характеристика форфейтингу та факторингу[29]

Відмінності	Подібності
-операція факторингу може тривати до 180 діб, а форфейтингу - до декількох років	для побудови успішних партнерських відносин постачальникам доводиться проявляти гнучкість, наприклад надавати покупцям відстрочки платежів
фактор бере на себе тільки частину відповідальності (якщо зобов'язання не будуть виконані, він зможе повернути частину грошей), а форфейтер - повністю	період між оплатою і відвантаженням буває різним, у середньому він становить 30-45 діб і залежить від поточних особливостей операції, ліквідності продукції, інших чинників. Тобто йдеться про своєрідний кредит - товарний або комерційний
форфейтер перед продавцем розраховується в повному обсязі, а в майбутньому може продати свої зобов'язання, а фактор передає постачальникові продукції лише обумовлену суму грошей.	схеми факторингу і форфейтингу надають покупцям цілком певні переваги. Так, вони не повинні виводити активи з обороту, щоб сплатити аванс за товар, проте можуть точно планувати терміни погашення дебіторської заборгованості
третім особам факторинг не передається	
об'єкти операцій - рахунок-фактура для факторингу і боргове зобов'язання для форфейтингу	
у рамках факторингу сума кредиту обмежена поточними можливостями фактора, у форфейтингу дає змогу підвищувати суму комерційної угоди.	

Внаслідок обміну фінансування форфейтер отримує право вимагати борг з імпортера. Форфейтер може тримати зобов'язання в себе до терміну платежу ним чи може продати його іншому інвестору без права обороту. У момент настання дати погашення покупець боргу звертається до банк-гаранту і отримує належний платіж. Механізм реалізації міжнародної форфейтингової угоди представлений малюнку (рис,3.1.).

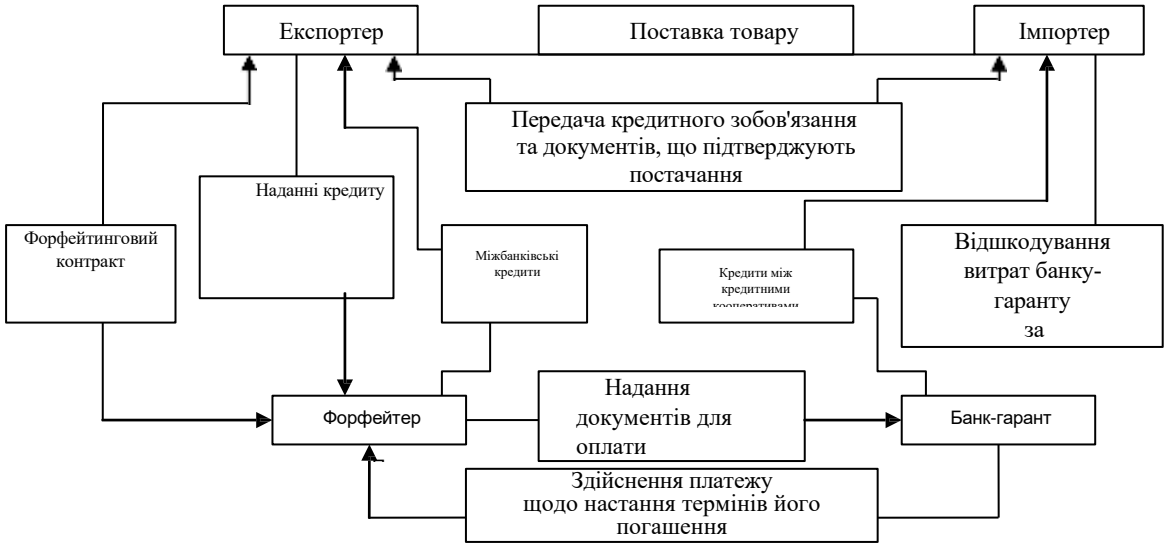

Рис.3.1.Механізм реалізації кредитними кооперативами міжнародних форфейтингових угод

Зобов'язання форфейтера, вказане у форфейтинговому договорі, полягає у викупі боргу на певних умовах у разі подання повністю задовольняючої форфейтера документації, що підтверджує наявність боргу, факт передачі товарів (робіт, послуг) імпортеру, а також переуступку форфейтеру імпортера в майбутньому. Обов'язком експортера є підготовка і передача фейфейтору зазначеної в договорі документації протягом терміну дії угоди.

За допомогою форфейтингу може бути вирішена насамперед проблема залучення інвестицій для вітчизняних експортерів до інноваційного сектору економіки, прискорення її структурної перебудови, що сприяє економічному зростанню. Ця форма фінансування експортера стала привабливою для вітчизняних компаній у зв'язку з її гнучкістю та дешевизною порівняно з внутрішнім ринком пропозиції капіталу. Імпортер, який потребує середньострокового фінансування, або експортер, у якого виникла потреба в середньостроковому кредиті для його покупців, мають кілька альтернатив,

кожна з яких має свої плюси та мінуси. По суті, форфейтинг – це прийняття форфейтером рахунків експортера до оплати, що базуються на простих (соло) або переказних (траттах) векселях. Тобто експортер продає документ, який містить певне зобов'язання імпортера сплачувати певну дату. Доки з'явиться ліквідний ринок для таких векселів, за умови наявності авалю чи гарантії банку-імпортера, форфейтинг обмежений векселями, що містять аваль чи банківську гарантію [29].

Таким чином, форфейтинг є особливою формою середньострокового комерційного зовнішньоторговельного кредитування, операцією продажу в кредит, яка є купівлею кредитором боргових документів позичальника без права регресу на будь-якого попереднього власника зобов'язання.

Форфейтинг застосовується переважно у сфері міжнародної торгівлі та надання послуг, оскільки його перевага – можливість оплатити товар чи послугу готівкою сьогодні замість виручки, яка має бути отримана у майбутньому. Поняття без права регресу означає, що це ризики і всю відповідальність бере він позичальник. Як боргові документи зазвичай виступають звані «чисті» документи, які передбачають абстрактне зобов'язання.

Форфейтинг є формою кредитування, оформлюваної оборотними документами і придатною будь-яких торгових угод, у своїй позичальник ні закладати весь свій бізнес чи його істотну частину. Форфейтинг називають формою своєрідної трансформації комерційного кредиту на банківський [29].

– Форфейтинг часто використовується при постачанні машин та обладнання на великі суми з тривалим розстроченням платежу (від 1 року до 7 років). Форфейтер може зберігати документи в себе до настання терміну платежу або передати їх іншій форфейтовій фірмі на безоборотній основі. Принаймні настання терміну платежу кінцевий власник документів пред'являє в банк на оплату. Банк (форфейтер) викуповує векселі (тратти) імпортера відразу після поставки товару, забезпечуючи експортеру негайний платіж вартості товару за вирахуванням різниці між цінами експортного та форфейтингового кредитів. Комісія форфейтера становить близько 1-1,5%. Форфейтер вимагає

від імпортера подання банківської гарантії або сам приймає він ризик за додаткову плату. Форфейтингова операція гарантує експортера від усіх валютних ризиків.

Механізм форфейтингу використовують у двох видах угод: у фінансових угодах – з метою швидкої реалізації довгострокових фінансових зобов'язань; в експортних угодах – для сприяння надходженню готівки експортеру, який надав кредит іноземному покупцю. Основним видом Форфейтинговий цінних паперів є векселі – переказні та прості. Операції з ними зазвичай здійснюються швидко та просто, без несподіваних ускладнень [29]. Крім векселів об'єктом форфейтингу може бути зобов'язання у вигляді акредитива. Зі сказаного вище, що форфейтинг є досить гнучким інструментом міжнародних фінансів. Однак для нього характерно кілька обмежень: експортер має бути згоден продовжити термін кредиту на період від 6 місяців до 10 років та довше; експортер має бути згоден приймати погашення боргу серіями; якщо імпортер не є державним агентом або міжнародною компанією, повернення боргу має бути безумовно та безвідклично гарантовано банком або державним інститутом, прийнятним для форфейтера. Основною перевагою форфейтингу для експортера є те, що форфейтер купує у експортера векселі без обороту. Навіть якщо імпортер або його банк відмовляться від сплати векселя, форфейтер не зможе звернути стягнення на експортера. Форфейтер несе і політичний і комерційний ризик: у разі війни чи запровадження урядом країни імпортера валютного регулювання форфейтер зможе відшкодувати втрати з допомогою імпортера чи його банку. Крім того, форфейтер несе валютний та відсотковий ризики.

Іншою перевагою форфейтингу є те, що для експортера встановлюється фіксована ставка відсотка з оплати векселя. Ставка дисконтування залежить від багатьох показників, включаючи дату погашення та інші фактори ризику. Проте розмір ставки дисконтування з форфейтингу може бути досить великим (експортер повинен пам'ятати у тому, який ризик несе форфейтер). У будь-якому випадку підрахунок витрат, пов'язаних з

форфейтингом, може виявитися досить складним, і експортер повинен бути добре поінформований, перш ніж звертатися до послуг форфейтера . Підбиваючи певний підсумок, можна виділити основні переваги форфейтингової форми фінансування: надання послуг форфейтингу на основі фіксованої ставки; фінансування за рахунок форфейтера провадиться без права регресу на експортера; можливість отримання готівки відразу після поставки продукції або надання послуг, що благотворно відбивається на спільній ліквідності, знижує обсяг банківських позик, дає можливість реінвестування коштів; відсутність витрат часу та грошей на управління боргом чи на організацію його погашення; відсутність ризиків (всі валютні ризики, ризики зміни відсоткових ставок, а також ризик банкрутства гаранта несе форфейтер); простота документації та можливість швидкого оформлення вексельних боргових інструментів; можливість швидко впевнитись у тому, що форфейтер готовий фінансувати угоду, оперативно погодити умови угоди; покращення структури балансу (скорочення обсягів довгострокової дебіторської заборгованості у структурі активів балансу); можливість надання привабливіших умов покупців (збільшення термінів відстрочки платежу); простоту форфейтингової угоди та високу оперативність її здійснення. Крім перерахованих переваг, існують недоліки для експортера необхідність підготовки документів таким чином, щоб на самого експортера не було регресу у разі банкрутства гаранта, а також необхідність знати законодавство країни імпортера, що визначає форму векселів, гарантій та авалю; можливість виникнення труднощів у разі, якщо імпортер пропонує гаранта, який не влаштовує форфейтер; вища, ніж за звичайному комерційному кредитуванні, маржа форфейтера.

Переваги для імпортера: прискорення укладання зовнішньоторговельного договору; обіг векселя на ринку дає можливість імпортеру зробити своє ім'я більш відомим, що дозволить у майбутньому знизити витрати на фінансування відстрочки платежів з інших закупівель; отримання імпортером кредиту за

фіксованою ставкою; оплата покупок здійснюється моментально з відкритих кредитних ліній, у своїй гарантія покриває ці операції у другу чергу.

Недоліки для імпортера: зменшення можливості отримати банківський кредит за користування банківською гарантією; необхідність сплачувати комісію за гарантію; вища маржа форфейтера; витрати на банківську гарантію чи аваль векселя.

Переваги для форфейтера: простота та швидкість оформлення документації; можливість легко реалізувати куплені активи на вторинному ринку; Вища маржа, ніж при операціях кредитування.

Недоліки для форфейтера: відсутність права регресу у разі несплати боргу; необхідність знання вексельного законодавства країни імпортера; відповідальність за перевірку кредитоспроможності гаранта; необхідність нести всі відсоткові ризики до закінчення терміну векселів.

Недоліки, зазначені, характерні не тільки для форфейтера. Тут вони виділені з тієї причини, що для форфейтера не складаються додаткові боргові угоди, на які міг би послатися. Слід також пам'ятати, що форфейтер несе політичні та інші ризики (ризики трансферту, ризики коливання валют). Вони не відзначені як недоліки для форфейтера, оскільки притаманні будь-якій формі міжнародного кредиту.

– Переваги для гаранта: простота оформлення правочину;одержання комісії за свої послуги. Ініціювати угоду може як експортер, і імпортер, але найчастіше ініціатором виступає або експортер, або його банк. Переговори з форфейтером починаються до укладання основного договору про постачання. Ініціатор надає форфейтеру (банку) короткий опис майбутньої угоди, дані про потрібний обсяг фінансування, валюту угоди, її терміни. На підставі отриманих відомостей банк проводить кредитний аналіз, оцінює передбачувані ризики та, виходячи з результатів такої оцінки, формулює обов'язкові умови, без дотримання яких неможливе форфетування: вимоги до банку-гаранту (аваліста); вид боргових зобов'язань, що форфетуються, їх кількість, номінал,

термін звернення; тверду ціну зобов'язань, що придбаваються ; комплект обов'язкових документів

Після досягнення попередньої домовленості форфейтер надсилає спеціальним листом свої пропозиції ініціатору угоди. Останній повинен також письмово підтвердити свою згоду та отримати згоду контрагента щодо основної угоди. На цьому етап підготовки угоди завершується, експортер та імпортер можуть укладати основний договір про постачання. Потім форфейтер та клієнт підписують договір фінансування під відступлення грошової вимоги. До суттєвих умов останнього належать: вид зобов'язань, що форфетуються; тип банківської гарантії; механізм погашення зобов'язань; валюта платежу; Обсяг дисконтування. Найчастіше при форфейтингу використовуються векселі.. По-перше, світова спільнота нагромадила великий досвід вексельного обігу. По-друге, на міжнародному рівні узгоджено більшість питань разового регулювання застосування векселів. по-третє, склався досить ємний вторинний ринок векселів. По-четверте, на вексель може бути отримано додаткове забезпечення у вигляді банківської гарантії та авалю.

Вибір між простим (соло) та переказним (траттою) векселем залежить від низки таких обставин, як особливості національного законодавства країн експортера та імпортера з питань вексельного обігу та банківських гарантій, характер основної угоди тощо.

Якщо ініціатором угоди виступає експортер, він готує серію переказних векселів, отримує ними гарантію чи аваль, на векселях проставляє індосамент «без права регресу». Якщо ініціатором угоди виступає імпортер, він готує серію простих векселів. Експортер підписує згоду прийняти прості векселі імпортера. Імпортер оплачує банківську гарантію банку, визначеного форфейтером. У тому й іншому випадку форфейтер може дати письмове зобов'язання не діяти проти експортера у разі не платежу з боку імпортера.

У форфейтингових угодах використовуються в основному прості векселі та банківські гарантії. Тому незалежно від наявності виключних застережень на тратті експортер нестиме відповідальність у разі не платежу імпортера. У той

самий час від зобов'язань по соло-векселю векселедавець може звільнитися, проставив застереження «без регресу». Багато форфейтерів щомісяця публікують котирування своїх ставок у різних спеціальних виданнях. В останні роки розвиток форфейтингових послуг у країнах з розвиненою ринковою економікою йшло за такими основними напрямками: вторинний ринок інвестицій та форфейтингові активи.

Проведене дослідження дає змогу зробити висновок, що Україна значно відстає від провідних країн світу, які активно використовують форфейтингову форму фінансування. З урахуванням наведених характеристик можна зробити висновок, що дана форма є дієвим інструментом, що містить комплекс заходів щодо фінансування зовнішньоторговельних операцій. Тому авторами пропонується механізм реалізації міжнародної форфейтингової угоди у вітчизняній економіці, представлений у цій статті.

ВИСНОВКИ

1. Результати ретроспективного аналізі свідчать, що розвиток сільської кредитної кооперації в Україні здійснювався в три етапи: етап становлення (1996-1999 рр.); етап сталого зростання (2016-2023 рр.) ; етап посткризового спаду (з 2019 р.) .

2. Доведено, що фінансову основу діяльності сільського кредитного кооперативу становлять різні за характером джерела, які характеризуються особливостями джерел фінансування; рівнями співпорядкування між видами джерел, з позицій фінансового менеджменту; значущі окремих джерел з позиції їхнього впливу на фінансову стійкість та ризики при формуванні оптимальної структури джерел фінансування їх діяльності .

3. Доведено, що при класифікації джерел фінансування сільських кредитних кооперативів не враховані такі чинники як тривалість періоду, на який залучаються джерела фінансування, та ступінь ризику використання без чого важко оцінити їх вплив на фінансову стійкість кооперативу.

4. Результати проведеного дослідження свідчать , що з позиції забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності сільського кредитного кооперативу варто виключати короткострокові зовнішні кредити як пріоритетного джерела фінансування портфеля позик.

5. Обґрунтовано, що у 2021 р. середньозважена ставка за позиками, виданими кредитними кооперативами в Україні значно вищі за середні склали 27,9%, і постійно перебуває на цьому рівні. З погляду спреду, для роздрібного кредитного кредитування, ставка повинна становити не більше 10 %.

6. Доведено, що істотний вплив на формування джерел фінансування сільськогосподарських кредитних кооперативів мають міжкооперативні запозичення частка яких за 2021 р. склала 47,76 %.».

7. Результати проведеного дослідження свідчать, що частка банківських кредитів в структурі джерел сільського кредитного кооперативу в 2021 р склала 31,17 %., що дає змогу банкам приймати пряму участь як асоційованого члена сільського кредитного кооперативу.

8. Доведено, що АТ КБ «Приватбанк» приймаючи участь у створенні сільськогосподарських кредитних кооперативів у вигляді асоційованого члена. за 2020-2021 рр. перерахував у пайові фонди сільських кредитних кооперативів по всіх областях України внески у сумі 697,63 млн. грн. з наданням широкого переліку кредитних продуктів, що передбачають стандартні та пільгові умови кредитування.

9. Доведено, що на сучасному етапі у сфері міжнародної торгівлі одним із інструментів розвитку зовнішньої торгівлі є форфейтинг, який широко використовується в країнах з розвинутими ринковими відносинами. І таку практику варто адаптувати у функціонування вітчизняних сільських кредитних кооперативів.

10. Обґрунтовано, що форфейтинг є особливою формою середньострокового комерційного зовнішньоторговельного кредитування, операцією продажу в кредит, яка є купівлею кредитором боргових документів позичальника без права регресу на будь-якого попереднього власника зобов'язання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко В. В. Кредитна кооперація. Форма економічної самодопомоги сільського і міського населення у світі та в Україні (теорія, методологія, практика)К. : Глобус. 1998. 330 с.

2. Гриценко О.І. Фінансові взаємовідносини кредитної та споживчої кооперації. – Суми: Видавництво "Довкілля". 2004. 67 с.

3. Бечко П.К. Перспективи розвитку сільських кредитних кооперативів. Ефективна економіка № 10,2012./ http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1431.

4. Попов В.М. Сучасні особливості фінансового забезпечення сільського господарства./ https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/aa9f79ad-b324-49e7-b4e7-70a1f13bd89f/content.

5. Булуй О.Г.Ефективне використання внутрішніх чинників – головна умова раціонального функціонування кооперативів./ http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/3860/1/Econ_effic_of_agrical_coop_activ_synopsis.pdf.

6. Кредитні спілки в Україні : навчальний посібник / [уклад. : Б. А. Дадашев, О. І. Гриценко] ; Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. 196 с.

7. Олійник О.О. О54 Розвиток фінансово-кредитної системи аграрного сектору економіки України: [монографія] Київ: ЦП “Компринт”, 2015. С.109.

8. Андрушой К.М. Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, територій та суб’єктів господарювання./ https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/epf/oblik/naukova_diyalnist/9.pdf.

9. Потійко Ю. Ще раз про кредити. Вісник НБУ. 2000. № 12. С. 47–48.

10. Бабенко С.Г. Концептуальні підходи до розвитку національного кооперативного руху у XXI столітті. /К.: Укоопосвіта, 2001. С. 28 –29.

11. Козинець П. Кредитні спілки допомагають державі стати заможнішою / П. Козинець // Вісник кредитних спілок: інформаційний бюлетень. 2000. 30 с.

12. Салига К. С. Оптимізація структури капіталу сільського кредитного кооперативу./ http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2011/9.pdf.

13. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: Навчальний курс. 2-ге вид., перероб. та дод. К.: Ельга, Ніка-Центр, 2023. С. 260-265.

14. Сисоєва Є.Ф. Порівняльний аналіз підходів до проблеми оптимізації структури капіталу // Гроші і кредит. 2023. №5. С. 55.

15. Розпорядження від 7 червня 2006 р. N 321-р «Про схвалення Концепції розвитку системи кредитної кооперації» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2006-%D1%80#Text.

16. Закон України «Про страхування» від 22 листопада 2023 року N 3498-IX. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3498-20#Text.

17. Закон «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» N 475/96-ВР від 30.10.96, ВВР, 1996, N 51, ст.293. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text.

18. Закон «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» № 2465-IX від 27.07.2022». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text.

19. Закон «Про фінансово – кредитні механізми і управління майном» відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 52, ст.377). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15#Text.

20. Концепція розвитку системи кредитної кооперації № 321-р від 7 червня 2006 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2006-%D1%80#Text.

21. Закон України «Про кредитні спілки» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, №№ 85-86, ст.315). Закон України «Про кредитні спілки» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 85-86, ст.315).

22. Указ Президента України «Про Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України» ,N 292/2003 від 4 квітня 2003 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292/2003#Text.

23. Варцаба В.І. Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах децентралізаційних та євроінтеграційних процесів: колективна монографія / Ужгород: Видавництво Ужгородського НУ «Говерла». 2018.431 с.

2. Легошина О.Л. Становлення і розвиток кредитних товариств у країнах Західної Європи у другій половині XIX на початку XX століть./ http://www.economy.in.ua/pdf/7_2011/23.pdf.

24. Чирва О.Г. Зарубіжний досвід кредитного кооперування на селі. URL: http://www.creditcoop.ru/index.php-?option. .

25. Марсель Гердс. Досвід німецького кооперативного союзу та Об'єднання Райффайзен – опції для розвитку сільських областей в Україні./ https://apd-ukraine.de/images/2018/APR/APD.APR.Gerds.ukr.1.1.pdf.

26. Кредитна система Німеччини: загальний огляд. https://osvita.ua/vnz/reports/bank/20363/#google_vignette.

27. Девід Маркіорі: Італійські кредитні кооперативи — приклад для України. https://l.com/interview ukr/ua f33-devid-markiori-kooperatsiya-pochinayetsya-z-dialogu-ta-obminu-dumkami.

28. Французька кредитна система. https://ua.osvita.ua/vnz/reports/bank/21051/.

29. Ситник Н. С., Фінанси зовнішньоекономічної діяльності: навчальний Львів: Видавництво К.: «Апріорі». 2019. 460 с.

30.Хома І.Б. Особливості використання та вдосконалення форфейтингу в Україні на основі міжнародного досвіду. Приазовський економічний вісник.2021. С.392-396.